

PRAKATA

dunia yang mengungguli purata global sebanyak $1\frac{1}{2}$ kali dalam tahun 2003 khususnya ekonomi negara. KDNK Malaysia bertambah dari 4.1% dalam tahun 2002 kepada 5.2% dalam tahun 2003 dan adalah dijangka akan mencécah ke paras 5.6%-6% dalam tahun 2004.

Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah yang telah menetapkan satu paradigma dan halatuju yang lebih dinamik dalam menerajui cabaran masa hadapan dengan lebih bertenaga dan berdaya saing.

Berdasarkan kepada kepakaran dan tradisi profesionalisme dalam menyediakan perkhidmatan cemerlang, kedudukan yang strategik serta produk yang berkualiti dengan memanfaatkan penggunaan e-teknologi terbaru maka jabatan akan terus memainkan peranan penting dalam menempuh cabaran dan membuka lebaran baru era penternakan negara.

Aktiviti penternakan tetap merupakan tunjang utama ekonomi sebahagian kecil penduduk walaupun sumbangannya kepada KDNK Negeri Sabah agak kecil. Walaubagaimanapun permintaan pengeluaran dan hasil ternakan meningkat dengan bertambahnya bilangan penduduk negeri serta ruang pasaran yang luas.

Secara keseluruhannya hasil pengeluaran industri penternakan lebih memberangsangkan pada tahun ini berbanding dengan tahun 2002. Catatan pencapaian hasil pengeluaran pada tahun ini ialah sebanyak RM476.41 juta berbanding RM450.28 juta pada tahun 2002. Sub-sektor ayam/itik masih menerajui industri penternakan negeri Sabah dengan menyumbang sebanyak RM388.68 juta iaitu 81.76% daripada jumlah pengeluaran hasil ternakan negeri manakala sub-sektor babi dan ruminan masing-masing sebanyak RM66.84 dan RM20.9 juta iaitu catatan pada kadar 14.03% dan 4.39%.

Ancaman penyakit merupakan salah satu cabaran yang perlu dihadapi. Status kesihatan haiwan negeri Sabah adalah terkawal dengan perlaksanaan langkah-langkah pencegahan yang dirancang dengan teliti. Akan tetapi yang lebih mencabar ialah peningkatan produktiviti ladang-ladang ternakan dalam sesuatu negeri yang kian cenderung kepada pembangunan infrastruktur dan harta tanah. Masalah yang perlu diatasi ialah bagaimana hendak mengoptimakan produksi makanan dalam kawasan penternakan yang kecil dan pada masa yang sama memelihara alam sekitar. Tanggungjawab inilah yang perlu dipikul bersama-sama oleh warga JPHPT Sabah, para penternak dan pengusaha ladang-ladang ternakan komersial ke arah meningkatkan pengeluaran makanan untuk memenuhi keperluan penduduk Negeri Sabah dan juga untuk dieksport.

AWANG SAHAK HAJI AWANG SALLEH
Pengarah Jabatan Perkhidmatan Haiwan
Dan Perusahaan Ternak
Negeri Sabah

LOGO JPHPT

Logo Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah Menggambarkan :-

Bentuk Bujur : Menggambarkan simbol benih lembaga di mana semua hidupan bermula untuk pertumbuhan dan perkembangan.

Kepala Kerbau : Mewakili semua jenis ternakan di Sabah. Kerbau dipilih oleh kerana ia mempunyai kepentingan sejarah dan kebudayaan sebagai binatang buruh dan daging untuk rakyat negeri Sabah.

Tanduk Kerbau : Mewakili dua objektif jabatan iaitu :

- i) Untuk menjamin (melindungi) kekuahan status kesihatan ternakan di Sabah.
- ii) Untuk memajukan dan mengembangkan pengeluaran ternakan dengan penglibatan dan penyertaan dari pekebun kecil bagi keperluan negeri Sabah dan untuk dieksport.

Warna Biru : Mewakili Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak.

Warna Putih : Menggambarkan kebersihan bumi negeri Sabah mengenai dengan taraf kesihatan yang bebas dari penyakit ternakan yang utama.

Latarbelakang Warna Hijau : Mewakili kawasan kehijauan dalam negeri iaitu padang ragut dan makanan untuk ternakan.

Pada keseluruhannya logo ini melambangkan Motto Jabatan iaitu :-

“ KE ARAH PENGELUARAN DAN KESIHATAN TERNAKAN YANG LEBIH BAIK”

VISI JABATAN

Industri ternakan yang komersil, bersepada dan mantap untuk mengeluarkan makanan yang berkualiti bagi mencapai tahap saradiri yang berkekalan dan eksport.

MISI JABATAN

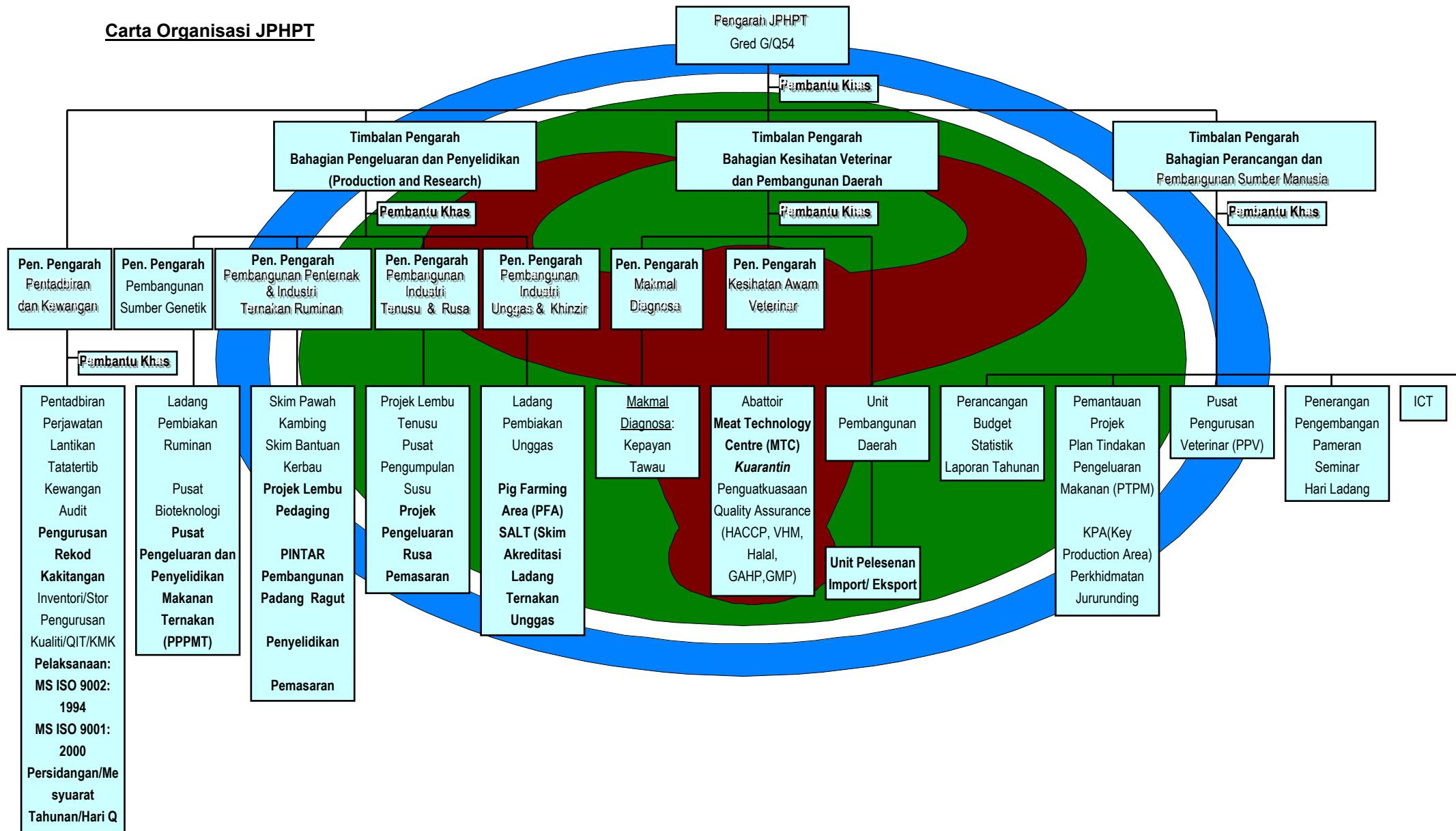
Memberikan perkhidmatan veterinar dan pengurusan ternakan yang profesional sebagai pemangkin kepada industri ternakan yang mantap bagi membekal makanan daripada hasil ternakan yang bermutu dan selamat.

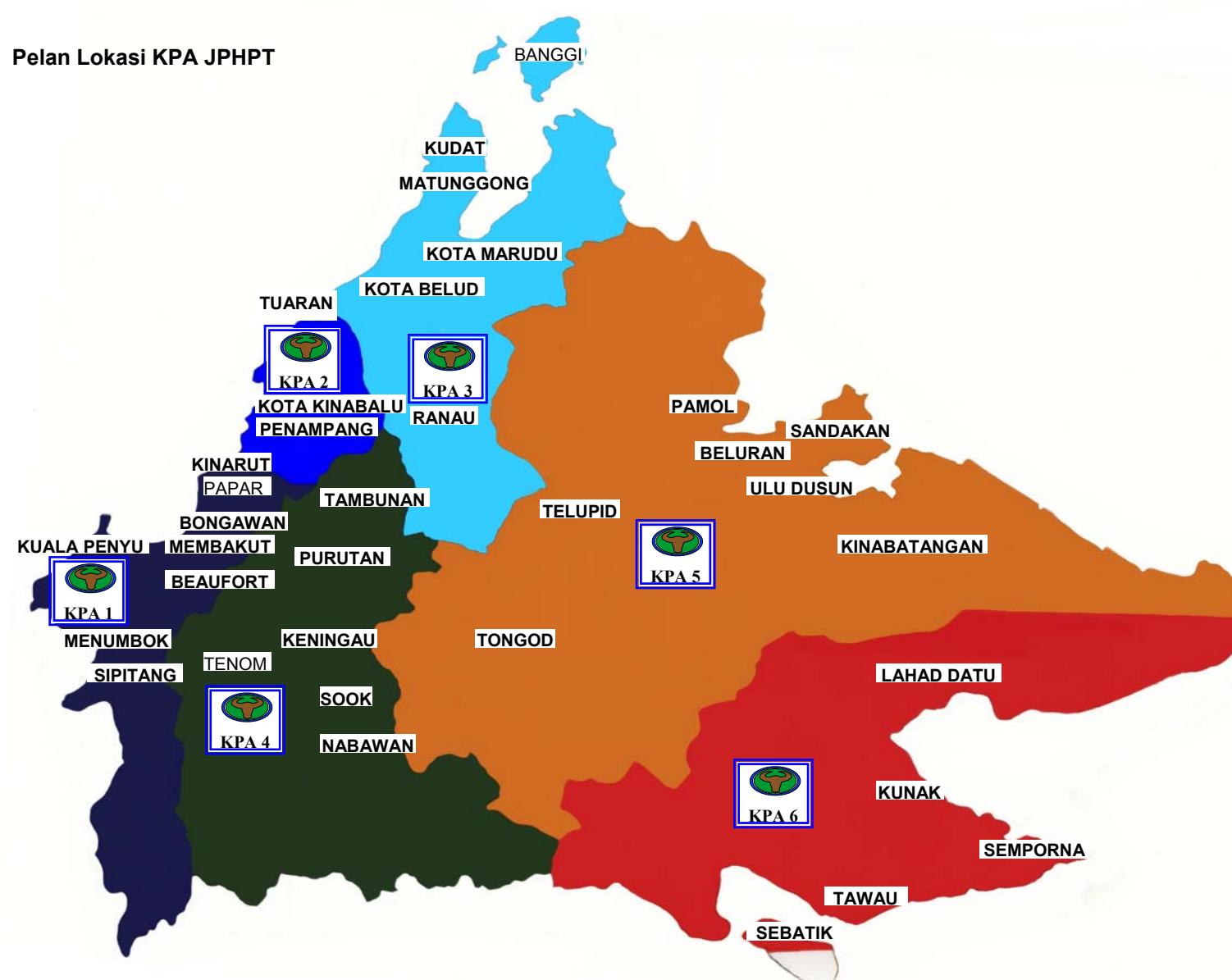
OBJEKTIF

- a. Untuk menjamin (melindungi) kekuahan status kesihatan ternakan di negeri Sabah.
- b. Untuk memajukan dan mengembangkan pengeluaran ternakan dengan penglibatan dan penyertaan dari pekebun kecil bagi keperluan negeri Sabah, dan untuk eksport.

FUNGSI, TANGGUNGJAWAB DAN BIDANGKUASA

- a. Perkhidmatan Pengawalan dan Kesihatan Ternakan
 - Pengawalan import dan eksport ternakan, hasil/keluaran sampingan ternakan
 - Perkhidmatan Kesihatan Awam Veterinar
 - Pemeriksaan dan Kuarantin Haiwan
 - Skim-skim kesihatan gerompok haiwan
 - Perkhidmatan penyelidikan dan diagnosis penyakit
- b. Pembiasaan Baka Ternakan
 - Pemilihan ternakan pembaka
 - Pembanyak dan pengagihan ternakan baka terbukti
 - Pengimportan bahan genetik
 - Program-program pembiasaan kacuk
 - Penyelidikan mengenai pengeluaran dan kesihatan ternakan di kawasan tropika
- c. Program-Program Pembangunan Penternak
 - Projek Lembu Tenusu
 - Skim Pawah Kambing
 - Skim Pawah Bebiri
 - Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging
 - Skim Pawah Menternak Kerbau
 - Projek Pembangunan Padang Ragut
 - Program Pengagihan Anak Itik Percuma
- d. Perkhidmatan Pengembangan Veterinar
 - Khidmat nasihat mengenai perusahaan ternak dan kesihatan
 - Sesi-sesi/latihan pengembangan veterinar setempat
 - Pembedahan dan rawatan ternak
 - Nasihat mengenai perubatan veterinar pencegahan
 - Penyebaran maklumat mengenai inovasi baru dalam industri ternakan
- e. Kemudahan Latihan

Carta Organisasi JPHPT

STATUS INDUSTRI

Industri ternakan di Negeri Sabah telah memainkan peranan yang penting dalam meningkatkan pengeluaran pertanian dan seterusnya kepada ekonomi negeri dan negara. Pada tahun 2003, populasi ternakan di negeri ini adalah seperti dalam jadual 1. Sub-sektor bukan ruminan masih lagi mengungguli sub-sektor ruminan.

Jadual 1. Anggaran Populasi Ternakan

Spesis	Bilangan (ekor)
Lembu pedaging	42,380
Lembu penusu	6,652
Kerbau	42,160
Kambing	29,800
Bebiri	1,800
Babi spp*	114,780
Unggas, ayam pedaging spp*	2,036,280
Unggas, ayam penelur spp*	2,045,580
Unggas, itik pedaging spp*	31,450
Unggas, itik penelur spp*	16,380

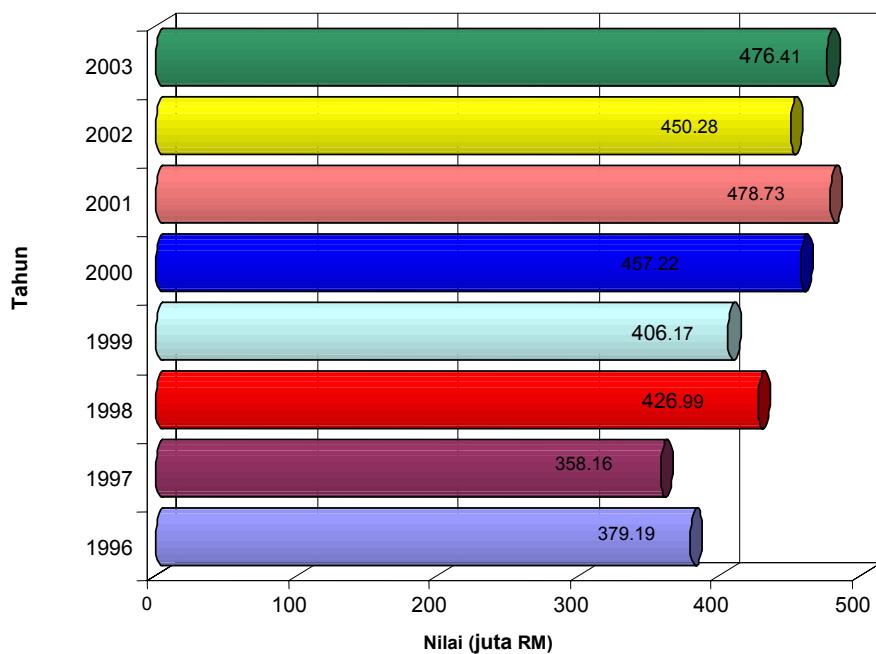
Berpandukan kepada populasi ternakan dan penyembelihan sepanjang tahun yang sama, nilai hasil ternakan adalah dianggarkan berjumlah RM476.41 juta (jadual 2.)

Jadual 2. Anggaran Hasil Ternakan 2003

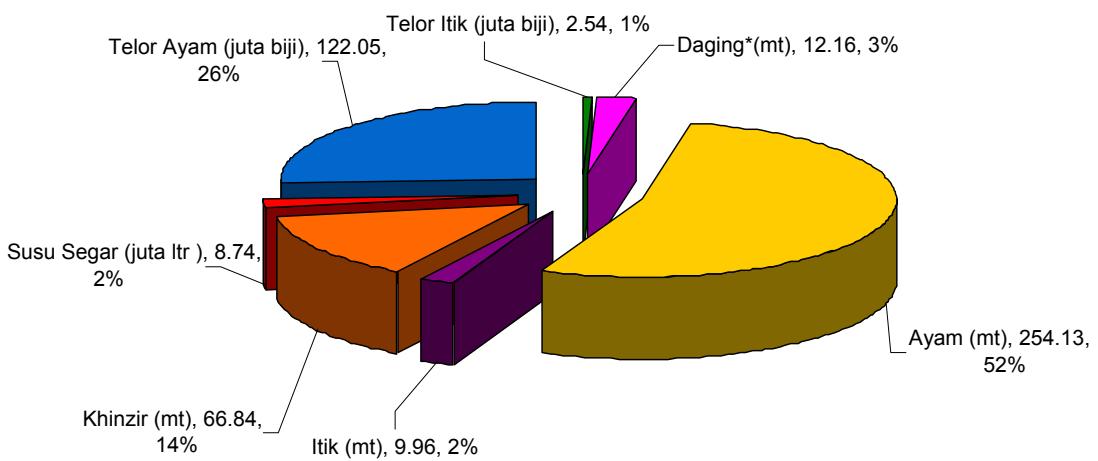
Jenis hasil ternakan	Pengeluaran	Purata harga runcit (RM)	Nilai (juta RM)
Daging kerbau (m.t)	446.59	15.00	6.70
Daging lembu tempatan (m.t)	363.80	15.00	5.46
Daging khinzir (m.t)	5,570	12.00	66.84
Daging ayam (m.t)	39,096.58	6.50	254.13
Daging itik (m.t)	830.28	12.00	9.96
Telur ayam (juta bijji)	488	0.25	122.05
Telur itik (juta bijji)	4	0.65	2.54
Susu segar (juta liter)	5.82	1.50	8.74
Jumlah			476.41

Nilai hasil ternakan tersebut telah meningkat kepada kadar 5.48% berbanding dengan tahun 2002. Prestasi industri ternakan pada tahun ini cukup memberangsangkan walaupun pelbagai kemelut turut mempengaruhi semua aktiviti yang menyumbang kepada pertumbuhan ekonomi negara. Carta 1 menunjukkan perbandingan nilai pengeluaran hasil ternakan negeri ini. Peratusan ini dijangka akan terus meningkat seiring dengan pemuliharan ekonomi negara sepenuhnya pada tahun-tahun yang akan datang dan pertumbuhan dijangka sederhana menjelang abad ke-21 kerana pertambahan penduduk akan meningkatkan permintaan dan kenaikan harga oleh peningkatan kuasa membeli.

Carta 1. Nilai Pengeluaran Hasil Ternakan Negeri Sabah 1996 - 2003

Carta 2. Perbandingan Pelbagai Jenis Hasil Ternakan Negeri Sabah – 2003

Sumber protein berdasarkan daging di dalam negeri telah dipenuhi melalui bekalan daging segar tempatan dan import. Negeri Sabah telah lama mencatat pengeluaran ayam dan babi pada tahap saradiri. Pada tahun ini, negeri ini telah mengeksport hasil ternakan ayam dan babi yang berjumlah lebih kurang RM 9.95 juta ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak, Selangor Darul Ehsan dan Negara Brunei Darussalam. Walaupun masih pada tahap pembangunan, sektor tenusu telah mula menunjukkan potensinya dalam industri ternakan di negeri Sabah. Pada tahun ini Sabah telah mengeksport hasil tenusunya dalam bentuk susu segar dan susu pasteur ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak dan Brunei Darussalam yang berjumlah 1,290.57 metrik tan dengan nilai sebanyak RM3.05 juta.

Industri ternakan di negeri ini akan terus tertekan dengan pesatnya pembangunan perindustrian dan terhimpit oleh perbandaran. Kawasan penternakan semakin sempit dan tidak sesuai untuk pemeliharaan secara ekstensif dan lepas bebas.

Bagi memenuhi permintaan yang tinggi, sistem pengeluaran ternakan akan berubah dari bentuk tradisional kepada lebih bercorak intensif, komersial dan berteknologi tinggi. Penggunaan tanah akan dimaksimumkan dengan mempelbagaikan dan mengintegrasikan perusahaan ternakan dengan pertanian. Sementara lebihan penggunaan tempatan bagi sektor ayam dan babi telah dieksport, keperluan bekalan tempatan bagi daging lembu/kerbau pula terpaksa dipenuhi dengan mengimpor dari luar negara.

Industri ternakan juga akan berkembang dari yang berbentuk perladangan dan pengeluaran hasil kepada industri pemprosesan dan hiliran. Infrastruktur dan polisi perindustrian yang menggalakkan boleh mendorong para usahawan mencebur diri dalam bidang perindustrian berdasarkan hasilan ternakan. Ruangan pasaran yang berkembang dan permintaan yang tinggi kepada hasilan ternakan akan mendorong perkembangan industri ini.

PRESTASI INDUSTRI TERNAKAN

Lembu/Kerbau Pedaging

Kadar kelahiran yang lambat dan penyembelihan yang tinggi merupakan faktor penghambat kepada pertambahan bilangan ternakan dalam usaha mengeluarkan anak lembu/kerbau jantan untuk digemukkan, justeru itu menyumbang kepada pengeluaran daging tempatan di tahap rendah dan kemampuan memenuhi permintaan pasaran tempatan masih belum tercapai. Untuk itu, keperluan daging lembu dan kerbau telah dipenuhi melalui bekalan import dari Australia, India dan juga New Zealand.

Dalam usaha membangunkan industri ruminan, jabatan telah mengambil pendekatan secara proaktif di mana kawasan-kawasan yang sesuai dijadikan kawasan menternak diberi keutamaan dengan menyalurkan bantuan teknikal dan kepakaran. Sistem penternakan secara integrasi telah mula menunjukkan pencapaian yang positif di mana penternak di kawasan perladangan mendapat manfaat yang maksimum melalui kaedah ini.

Walaubagaimanapun, sumbangan pengeluaran daging tempatan ke atas keperluan hanya sebanyak 3% iaitu 810.39 metrik tan yang bernilai RM12.16 juta pada tahun 2003. Bekalan daging dingin dan beku merupakan alternatif untuk menampung permintaan daging setempat, sektor perhotelan dan perniagaan makanan harian.

Ayam/Itik

Pengeluaran daging ayam tahun 2003 dianggarkan sebanyak 39,096.58 tan metrik dan peratusan sumbangan kepada pengeluaran hasilan ternakan negeri Sabah adalah sebanyak 52%. Pengeluaran daging ayam ini adalah dari 36 buah ladang yang kebanyakannya terdapat di sebelah pantai barat dan pantai timur negeri Sabah. yang mana arah alirannya adalah menuju kepada penternakan komersial yang lebih tersusun dan moden. 9 buah daripada ladang-ladang ini mempunyai kapasiti melebihi 50,000 ekor.

Pengeluaran daging ayam di negeri Sabah bukan sahaja mampu menampung permintaan tempatan malah negeri Sabah telah mengeksport pengeluarannya ke Brunei, Selangor, Sarawak dan W.P. Labuan.

Pada tempoh yang sama pengeluaran daging itik dianggarkan sebanyak 830.28 tan metrik yang bernilai RM9.96 juta. Terdapat 18 buah ladang itik di negeri Sabah dan kebanyakannya berada di daerah Sandakan dan Tawau.

Pada tahun 2003 pengeluaran telur ayam ialah sebanyak 488 juta biji dengan nilai sebanyak RM122.05 juta yang dihasilkan oleh 18 buah ladang di mana kebanyakannya terletak di pantai barat Sabah.

Di samping itu, pengeluaran telur itik negeri Sabah ialah sebanyak 4 juta biji di mana kebanyakannya telur itik telah dijadikan telur masin bagi menampung keperluan pasaran tempatan. Nilai yang dijana oleh industri ini adalah sebanyak RM2.54 juta. Pengeluaran telur itik telah disumbangkan oleh 14 buah ladang itik yang terdapat pantai barat dan daerah Sandakan.

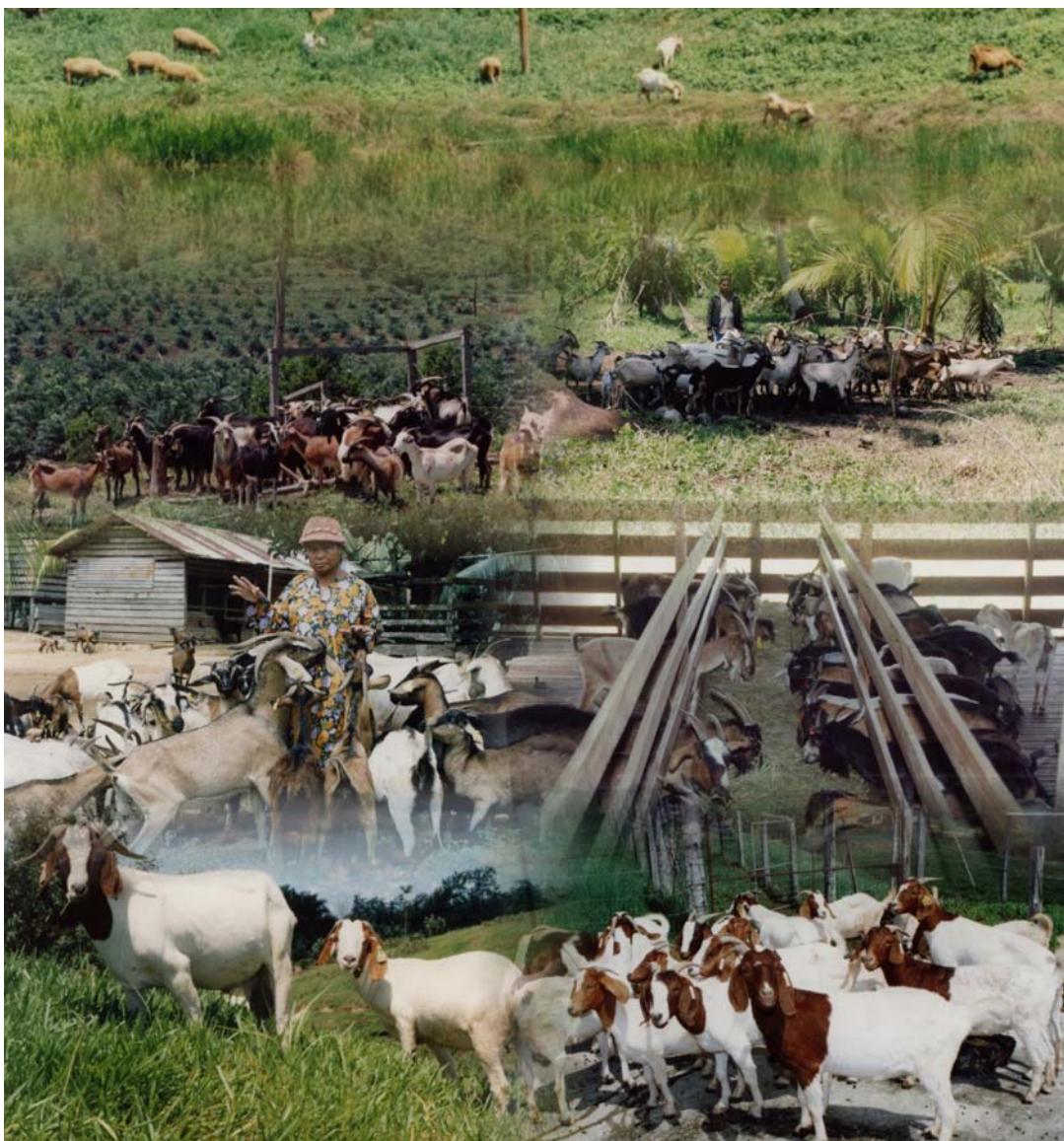

Babi

Sebanyak 94 buah ladang babi di negeri Sabah dengan populasi semasa sebanyak 114,780 ekor. Penternakan babi menyumbang sebanyak 15% ke atas hasil pengeluaran ternakan dalam negeri ini. Sebanyak 5,570 tan metrik dengan anggaran nilai berjumlah RM66.84 juta telah dicatat pada tahun ini. Penghasilan daging babi akan dimajukan ke tahap komersial terutamanya untuk memenuhi permintaan setempat. Bagi mengelakkan masalah pencemaran dan sosial, pendekatan pembangunan akan diubahsuai ke arah pembentukkan satu kawasan penternakan babi berpusat dan bersifat mesra alam. Proses hiliran untuk bahan-bahan nilaian akan digalakkan serta penekanan keatas kualiti dan keselamatan makanan.

Kambing dan Bebiri

Permintaan ke atas daging kambing di negeri Sabah dipenuhi dengan bekalan daging bebiri yang diimport. Namun demikian, pengeluaran kambing akan diperluas dan penternakan kecil-kecilan dinaiktaraf ke tahap komersial melalui penternakan bersepadu dengan aktiviti ternakan yang sedia ada.

Lembu Tenusu

Walaupun kawasan ragutan semakin berkurangan, penternakan lembu tenusu dijangka akan terus berkembang sehingga ke dekad yang akan datang kerana ternakan ini boleh diternak secara lebih intensif. Pulangan yang baik akan terus mengekalkan minat para pengusaha untuk giat di dalam bidang ini.

Sebanyak 5,655,723.51 liter susu telah dihasilkan pada tahun ini, di mana 4,537,042.71 liter susu telah disumbangkan oleh penternak, 259,821 liter oleh dua ladang kepunyaan jabatan dan selebihnya yang berjumlah 858,862.50 liter dihasilkan oleh Desa Cattle Sdn. Bhd. Keluaran susu mentah dan susu pasteur negeri setakat ini belum mencukupi untuk menampung permintaan yang tinggi. Ruang pasaran yang ditawarkan menjanjikan perkembangan industri ini di masa hadapan.

Jadual 3. Pengeluaran Hasil Susu Mentah Negeri Sabah 2003

Ladang	Hasil susu (liter)	Jualan susu (liter)
Stesen Pembiakan Ternakan Sebrang, Keningau	104,658.50	69,458.80
Stesen Pembiakan Ternakan Batu 16, Tawau	155,162.50	91,082
Desa Cattle Sdn. Bhd.	858,862.80	858,862.50
Projek Lembu Tenusu	4,537,042.71	4,465,403.70
Jumlah Keseluruhan	5,655,723.51	5,484,806.30

Rusa

Perladangan rusa sebenarnya berpotensi besar sebagai pengeluar daging eksotik (venison) yang bernilai tinggi, disamping itu tanduk payau (velvet), dan kulit juga boleh diproses untuk dijadikan hasil sampingan serta perladangan rusa sesuai dijadikan kawasan pelancongan yang berkonsepkan pertanian (agrotourism). Terdapat berbagai jenis rusa yang boleh diternak secara komersial dan besar-besaran. Keupayaannya untuk dipersatukan dalam agro-pelancongan juga akan diperluaskan.

Burung Unta

Sebagai satu lagi alternatif sumber protein haiwan yang eksotik, penternakan burung unta kini semakin popular. Burung unta untuk daging boleh disembelihkan pada umur 10 – 12 bulan. Pada ketika itu setiap seekor mampu menghasilkan daging sebanyak 35 – 40 kg, kulit seluas 4 meter persegi dan lebih kurang 1.5 kg bulu. Namun, industri kecil yang baru ini dijangka berkembang sekadar membekalkan induk baka, sehinggalah ke dekad yang akan datang memandangkan kos penternakan yang mahal dan stok asas yang belum mencukupi. Burung unta boleh juga dipelihara untuk tujuan pelancongan dan rekreasi.

Pemprosesan dan Industri Hiliran

Aktiviti pemprosesan hasilan ternakan dan hiliran boleh diterokai, kerana terdapat ruang pasaran yang sedia ada dan permintaan produk ternakan yang tinggi. Pemprosesan hasilan daripada ternakan seperti daging lembu/kerbau, ayam/itik, babi dan hasil-hasilan sampingannya mempunyai potensi yang besar untuk dimajukan. Bahan-bahan mentah boleh diimport atau menggunakan bahan sampingan yang diperolehi dari sumber tempatan.

KEWANGAN DAN PERKHIDMATAN

Prestasi Kewangan

Secara keseluruhannya, jabatan telah menerima peruntukan sebanyak RM 36,865,990 dari sumber persekutuan dan negeri untuk mengurus dan pembangunan bagi tahun 2003 (jadual 4,5,6).

Dalam tempoh perbelanjawan tahun 2003, sebanyak RM17,257,060 telah dibelanjakan untuk menampung perbelanjaan pembangunan iaitu sebanyak 95.72% dan manakala 75.49% telah dibelanjakan untuk mengurus yang berjumlah sebanyak RM17,399,127.28.

Jadual 4. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Negeri) 2003

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Pusat Pembibitan Ternakan	520,000.00	520,000.00	493,859.00	94.97%
Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan	225,222.00	225,000.00	183,859.00	81.72%
Stesen Kuarantin	245,000.00	245,000.00	211,941.00	86.51%
Stesen Pembibitan Ternakan Sebrang	495,000.00	495,000.00	463,291.00	93.59%
Stesen Pembibitan Ternakan Tawau	337,000.00	337,000.00	313,885.00	93.14%
Kereta-Kereta & Perahu-Perahu	10	10	0	0.00%
Pembibitan Padang Ragut	270,000.00	270,000.00	264,233.00	97.86%
Bangunan-Bangunan	10	10	0	0.00%
Projek Pembangunan Ayam	146,000.00	146,000.00	90,378.00	61.90%
Projek Ternakan Pekebun Kecil	534,000.00	534,000.00	510,517.00	95.60%
Projek Pembibitan & Pembangunan Padang Ternakan	97,000.00	97,000.00	89,566.00	92.34%
Projek Lembu Tenuus	2,379,960.00	2,379,960.00	2,345,304.00	98.54%
Pusat Pembibitan Kambing	260,000.00	260,000.00	242,787.00	93.38%
Projek Pembangunan Itik	272,000.00	272,000.00	251,401.00	92.43%
Projek Kerbau Telupid	146,000.00	146,000.00	132,651.00	90.86%
Projek Kemajuan Payau	347,000.00	347,000.00	340,323.00	98.08%
Pusat Latihan Menternak	265,000.00	265,000.00	231,609.00	87.40%
Projek Pembangunan Ekonomi & Epidemiologi Veterinary	120,000.00	120,000.00	115,572.89	96.31%
Skim Bantuan Kerbau	319,000.00	319,000.00	313,135.95	98.16%
Skim Pawah	349,000.00	349,000.00	250,180.13	71.68%
Pengeluaran Makanan Ternakan	400,000.00	400,000.00	387,601.98	96.90%
Pusat Menternak Lembu Dara	138,000.00	138,000.00	131,191.95	95.07%
Kemudahan Perkhidmatan Pengembangan Ternakan	136,000.00	136,000.00	131,214.23	96.48%
Projek Pembangunan Arnab	10	10	0	0.00%
Kawasan Penternakan Khinzir	207,020.00	207,020.00	201,072.00	97.13%
Pusat Bioteknologi	97,000.00	97,000.00	86,035.00	88.70%
Pusat Pembibitan Ayam Kampung	10	10	0	0.00%
Rumah Penyembelihan & Kesihatan Awam Veterinar	195,000.00	195,000.00	178,907.00	91.75%
Jumlah Keseluruhan	8,500,242.00	8,500,020.00	7,960,515.13	93.65%

Jadual 5. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Persekutuan) 2003

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Pusat Penyelidikan & Pembibakan Kerbau	100,000.00	100,000.00	80,893.00	80.89%
Projek Rumah Penyembelihan & Kesihatan Awam	3,700,000.00	3,700,000.00	3,580,759.00	96.78%
Projek Lembu Tenusu	10	10	0	0.00%
Projek Lembu Pedaging	4,000,000.00	4,000,000.00	3,955,135.00	98.88%
Epidemiologi Veterinar	357,000.00	357,000.00	349,538.16	97.91%
Projek Kawasan Penternakan Babi	10	10	0	0.00%
Projek Pengeluaran Rusa	300,000.00	300,000.00	293,562.46	97.85%
Pembangunan Teknologi Maklumat Veterinar	300,000.00	300,000.00	298,019.00	99.34%
Pembangunan Tanah	10	10	0	0.00%
Projek Itik	10	10	0	0.00%
Jumlah Keseluruhan	8,757,040.00	8,757,040.00	8,557,906.62	97.73%

Jadual 6. Prestasi Kewangan Jabatan 2003

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Telefon & Fax	130,000.00	130,000.00	113,903.00	87.62%
Pengangkutan & Perjalanan	220,000.00	214,430.00	0	0.00%
Bayaran Air	16,000.00	16,000.00	4,292.00	26.83%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Arnab	6,000.00	6,000.00	2,704.00	45.07%
Pengendalian & Penyelenggaraan Pusat Pembibakan Kambing Bongawan	10	10	0	0.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Kuarantin Kandang Anjing	10,000.00	10,000.00	8,383.00	83.83%
Pengendalian & Penyelenggaraan Rancangan Pendaftaran Suntikan Kerbau	10,000.00	10,000.00	8,206.00	82.06%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Burung Puyuh	6,000.00	6,000.00	5,680.00	94.67%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Angsa	6,000.00	6,000.00	4,654.00	77.57%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pemeriksaan Daging	10,000.00	10,000.00	9,905.00	99.05%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Audio Visual	9,000.00	9,000.00	6,591.00	73.23%
Pengendalian & Penyelenggaraan Perpustakaan	8,000.00	8,000.00	4,555.00	56.94%
Pameran & Pertunjukan	10,000.00	10,000.00	9,696.00	96.96%
Banci Ternakan	9,000.00	9,000.00	8,896.00	98.84%
Pembelian Susu Penternak	5,497,600.00	4,880,649.00	616,951.00	12.64%
Perkakas, Mesin Taip & Kelengkapan Pejabat	10	10	0	0.00%
Pembelian & Penggantian Enjin Dalam/Sangkut Jongkong & Perahu	10	10	0	0.00%
Bantuan Musim Kemarau & Banjir Menggantirugi Penyembelihan Yang Diwajibkan Di Dalam Menghadapi Penyakit Berjangkit	10	10	0	0.00%
Pembelian & Penggantian Alat Hawa Dingin & Peti Sejuk	10	10	0	0.00%
Pembelian & Penggantian Mesin Potong Rumput	10	10	0	0.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Stesen	165,000.00	165,000.00	161,839.00	98.08%
Pengendalian & Penyelenggaraan Perahu Lancar Jabatan	8,000.00	8,000.00	5,440.00	68.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Kilang Makanan Ternakan	40,000.00	40,000.00	33,753.00	84.38%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembibakan Ayam Itik	8,000.00	8,000.00	6,468.00	80.85%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembibakan Khinzir	10	10	0	0.00%
Pencetakan & Alat Tulis	48,000.00	48,000.00	47,689.00	99.35%
Kelengkapan & Barang-Barang	10,000.00	10,000.00	9,775.00	97.75%
Penyewaan Mesin & Kelengkapan Pejabat	36,000.00	11,000.00	10,180.00	92.55%
Perbelanjaan Pentadbiran	29,970.00	64,970.00	64,852.00	99.82%
Pelajaran Haiwan	80,000.00	80,000.00	74,215.00	92.77%
Ubat-Ubat & Perkakas-Perkakas	400,000.00	400,000.00	373,432.00	93.36%
Elektrik	140,000.00	140,000.00	138,154.00	98.68%
Bahan-Bahan Makanan	600,000.00	600,000.00	596,383.00	99.40%
Elaun Kilometer	10	10	0	0.00%
Buruh	630,000.00	880,000.00	693,729.00	78.83%
Penyelenggaraan Bangunan Sementara	70,000.00	70,000.00	69,221.00	98.89%
Pengendalian & Penyelenggaraan Loji, Kenderaan & Perkakas	35,000.00	310,000.00	276,942.00	89.34%
Gaji-Gaji	13,786,000.00	14,889,000.00	14,032,639.28	94.25%
Jumlah Keseluruhan	22,033,650.00	23,049,129.00	17,399,127.28	75.49%

Carta Organisasi

Struktur Carta Organisasi Jabatan dibentuk bagi memastikan dasar dan strategi yang dirancang dapat dilaksanakan dengan efisien dan produktif serta memberi perkhidmatan berkualiti kepada penternak dan masyarakat selaras dengan pelaksanaan dasar dan objektif Jabatan.

Perjawatan

Jabatan kini mempunyai 41 gred perjawatan yang diagihkan mengikut kategori/gred seperti di Jadual berikut:-

Perjawatan Mengikut Gred 2003

Jawatan	Gred	Tetap	Sementara	Jumlah Jawatan
Pengarah	Q54	1		1
Pegawai Veterinar	G48	3		3
Pegawai Penyelidik	Q48	2		2
Pegawai Veterinar	G41	23		23
Pegawai Penyelidik	Q41	12		12
Pegawai Tadbir	N41	1		1
Penolong Pegawai Veterinar	G32	6		6
Penolong Pegawai Veterinar	G27	29	4	33
Penolong Pegawai Tadbir	N27	1		1
Penolong Akauntan	W27	1		1
Penolong Pegawai Perpustakaan	S27	1		1
Pembantu Veterinar	G22	12	1	13
Pembantu Tadbir	N22	4		4
Pembantu Tadbir (Kesetiausaha)	N22	1		1
Pembantu Veterinar	G17	112	3	115
Pembantu Tadbir	N17	73	1	74
Pembantu Tadbir (Kesetiausaha)	N17	1		1
Penerbitan	N17	1		1
Pembantu Makmal	C17	1		1
Pembantu Veterinar Rendah	G14	4		4
Pembantu Tadbir Rendah (Jurutaip)	N14	1		1
Pembantu Tadbir Rendah (Operator Telefon)	N11	1		1
Penyelenggara Stor Rendah	N11	13		13
Pembantu Tadbir Rendah (Jurutaip)	N11	6		6
Pembantu Veterinar Rendah	G11	63		63
Pembantu Makmal Rendah	C11	4		4
Pelukis Pelan Rendah	J11	2		2
Attandan Haiwan	G01	4		4
Pembantu Am Rendah	N01	131		131
Kelasi/Jurumudi	A01	11		11
Tukang K2 (Mekanik)	R22	3		3
Tukang K2 (Jurugegas)	R22	2		2
Tukang K2 (Mekanik)	R11	34		34
Tukang K2 (Elektrik)	R11	2		2
Tukang K2 (Tukang Kimpal)	R11	2		2
Tukang K3 (Kayu)	R09	6		6
Tukang Pam	R03	1		1
Pemandu Kenderaan Bermotor	R03	83		83
Pekerja Rendah Awam	R01	106		106
Jaga	R01	8		8
Pengawal Keselamatan	KP10	1		1
Jumlah		773	9	782

Pergerakan Kakitangan

Dalam satu organisasi yang dinamik, pergerakan sumber manusia memainkan peranan di dalam memastikan keberkesanannya pengurusan dan pentadbiran. Keperluan sumber manusia perlu diukur melalui produktiviti yang lebih berkesan. Ini adalah untuk memastikan sumber manusia yang telah diperuntukkan tersebut digunakan dengan sepenuhnya. Walaupun penstruktur sumber manusia adalah sesuatu yang telah dirancang, tetapi ada ketikanya ianya adalah diluar bidangkuasa pengurusan jika sesuatu proses pergerakan yang tidak dapat dielakkan atas sebab-sebab teknikal. Tetapi apabila ada kakitangan yang bersara atau bertukar Jabatan, maka proses pertukaran atau perpindahan adalah perlu atas desakan bagi memastikan perkhidmatan pengurusan Jabatan dapat terus berfungsi dengan sempurnanya.

Dalam tempoh setahun ini, 24 orang kakitangan telah terlibat dalam pertukaran atau perpindahan samada ke luar Jabatan atau dalam Jabatan, 19 orang telah bersara, 3 orang telah meninggal dunia, dan 1 orang letak jawatan.

Pelantikan baru, Kenaikan Pangkat dan Memangku

Ekoran daripada kekosongan jawatan Pegawai Veterinar Gred G41 dan Pegawai Penyelidik Gred Q41, beberapa orang pegawai telah dilantik pada tahun 2003 untuk menyandang jawatan-jawatan tersebut iaitu 4 orang Pegawai Penyelidik Gred Q41 dan 3 orang Pegawai Veterinar Gred G41. Mereka adalah terdiri daripada beberapa pegawai/kakitangan Jabatan yang telah melanjutkan pengajian di dalam dan luar negeri. Beberapa pegawai juga telah dinaikkan pangkat yang terdiri daripada seperti berikut:-

- i) Pegawai Penyelidik Gred Q48 ke Pegawai Penyelidik Gred Q54 – 1 orang.
- ii) Pegawai Penyelidik Gred Q41 ke Pegawai Penyelidik Gred Q48 - 1 orang.
- iii) Pembantu Veterinar Gred G17 ke Pembantu Veterinar Gred G22 - 2 orang.
- iv) Pembantu Veterinar Gred G17 ke Penolong Pegawai Veterinar Gred G27 - 1 orang.
- v) Pembantu Am Rendah Gred N01 ke Pembantu Veterinar Gred G17 - 4 orang.
- vi) Penolong Pegawai Veterinar Gred G27 ke Penolong Pegawai Veterinar Gred G32 - 2 orang.

Pihak Jabatan juga telah memberi peluang kepada beberapa pegawai sokongan untuk memangku beberapa jawatan atas desakan perkhidmatan iaitu:-

- i) Memangku Penolong Pegawai Veterinar Gred G32 -1 orang.
- ii) Memangku Penolong Pegawai Veterinar Gred G27- 3 orang.

Saranan pihak pengurusan agar semua kakitangan dapat mempertingkatkan lagi mutu kualiti perkhidmatan dengan lebih kompeten serta profesional sejajar dengan halatuju dan wawasan Jabatan untuk mencapai matlamatnya.

Persaraan Ketua Jabatan

Pengarah Jabatan Ybhg. Datuk Haji Ibrahim Mokhtar telah bersara pada 15 April 2003 setelah berkhidmat dengan Jabatan ini selama 30 tahun dan 1 bulan. Proses penyerahan tugas dan tanggungjawab telah diberikan kepada Pengarah Baru JPHPT Tuan Haji Awang Sahak Hj. Pg. Salleh mulai 14 April 2003. Sebagai mengenang jasa mantan Ybhg. Datuk Haji Ibrahim Mokhtar satu Majlis Jamuan Makan Malam telah diadakan di Magellan Sutera Resort, Kota Kinabalu yang dihadiri oleh tetamu kehormat YB. Menteri Pertanian dan Industri Makanan yang baru Datuk Haji Abdul Rahim Ismail, Ketua Pengarah JPH Malaysia serta beberapa orang kenamaan termasuklah ketua-ketua Jabatan/Agensi Kerajaan di bawah Kementerian Pertanian dan Industri Makanan.

Pertukaran Penolong Pegawai Tadbir/Ketua Kerani

Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah juga telah mendapat khidmat baru 2 orang pegawai sokongan yang ditukarkan ke Jabatan ini sebagai Penolong Pegawai Tadbir Encik Mahali Hj. Sulaiman mulai 3 Januari 2003 menggantikan Puan Norita Tani dan Ketua Kerani Puan Chin Mei Fuen @ Mimi menggantikan Puan Patricia Lanjuat mulai 19 Ogos 2003.

PEMBANGUNAN SUMBER MANUSIA

Latihan dan Kursus

Aset penting bagi sebuah jabatan atau organisasi ialah tenaga kerja yang mahir. Ia merupakan penggerak utama dalam pembangunan sektor penternakan di negeri Sabah agar iaanya maju dan bercorak kompetitif. Dalam menyediakan golongan tenaga mahir dan terlatih, tanggungjawab ini telah diberikan kepada Pusat Pengurusan Veterinar Tuaran. Pusat ini berfungsi untuk merancang, menyelaras dan mengatur aktiviti serta pendidikan yang bertujuan meningkatkan kepakaran kakitangan agar iaanya relevan dengan masa dan dapat menyampai dan menyalur ilmu pengetahuan serta kemahiran kepada pengusaha ternakan dan kumpulan sasar Jabatan yang lain. Disamping itu, modul latihan yang bersesuaian juga direka untuk memberi pendidikan kepada para penternak serta peserta dari agensi-agensi lain.

Seramai 86 orang kakitangan telah berjaya menjalani berbagai jenis latihan berkenaan dengan bidang tugas masing-masing. Sementara itu, 149 orang penternak telah menghadiri pelbagai kursus pengurusan ternakan dalam tempoh setahun ini.

Jadual 8. Latihan dan Kursus Anjuran Jabatan 2003

Nama Kursus	Kakitangan	Penternak
1. Kemajuan Kakitangan Jabatan		
Penilaian Tahap Kecekapan (PTK)	34	0
Quality Administration & Management	20	0
Ternakan Kambing Bagi Pengurus-Pengurus Ladang	5	0
Pengurusan & Operasi Pusat Penyembelihan Ternakan Babi	20	0
Training For Trainers	7	0
2. Penternak		
Asas Pengurusan Rusa	0	24
Projek Lembu Pedaging/Pintar	0	14
Asas Penternakan Ayam	0	21
Asas Penternakan Kambing	0	25
3. Skim Bantuan Jabatan		
Asas Penternakan Kambing	0	19
Asas Pengurusan Tenusu Asas	0	24
Asas Penternakan Kerbau	0	10
Asas Penternakan Lembu Pedaging	0	12
Jumlah	86	149

Perkhidmatan Pengembangan

Sebagai usaha jabatan untuk menyebarkan maklumat kepada kumpulan sasar, jabatan akan terus memainkan peranan yang aktif dalam memberi pendidikan kepada orang awam mengenai perkembangan dan konsep sektor penternakan terkini melalui risalah, ceramah, syarahan dan dialog, poster, pameran dan ekspos dengan matlamat supaya pendedahan ini dapat meningkatkan pengetahuan mereka. Jabatan juga akan terus membimbing para penternak dan pengusaha ternakan yang berpotensi untuk terus mengembangkan aktiviti kepada usaha komersial dan berdaya maju.

Jadual 9. Ringkasan Bandingan Aktiviti-Aktiviti Pengembangan 1999 – 2002

Butir-Butir	2000	2001	2002	2003
Percetakan/Grafik				
Kuantiti percetakan (pelbagai)				
Naskah	21,075	12,901	14,333	22,500
Set	960	760	17,559	833
Keping	26,490	27,746	23,595	11,329
Pengagihan Risalah				
Kuantiti percetakan (naskah)	18,463	16,837	13,259	18,822
Program Pengembangan/Dokumentasi				
Ceramah/Dialog/Syarahan (kekerapan)	9	9	0	0
Pameran peringkat kebangsaan/negeri/daerah(kekerapan)	6	5	23	20
Nilai pengagihan peralatan pengembangan (RM)	RM129,458.50	RM14,618.00	RM5,860.00	Tiada
Penerbitan/Audiovisual				
Penyediaan/rakaman video (kekerapan)	20(r), 3(sa), 24(sp)	29(r), 0(sa), 30(sp)	36(r), 1(sa), 35(sp)	18(r), 3(sa), 18(sp)
Penyediaan gambar (keping)	1,803	2,060	1938	804

petunjuk :

r = kerja-kerja rakaman video rasmi di lokasi

sa = salinan pita video ras, l asal

sp = salinan pendua

PEMBANGUNAN PENTERNAKAN

Ladang-Ladang Jabatan

Tujuan utama ladang-ladang ternakan jabatan diwujudkan adalah untuk membiak baka induk ternakan yang berkualiti bagi membekal baka ternakan kepada para penternak. Selain daripada itu, ianya memberi latihan kepada kakitangan jabatan dan penternak.

Prestasi ladang-ladang JPHPT adalah seperti tercatat di dalam jadual-jadual berikut :-

Jadual 10. Prestasi Ladang Ruminan Besar Jabatan 2003

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jualan	Agihan	Terima Balik	Pungutan Hasil (RM)
HRC Kalumpang	9	148	60	84	23	65	40	22	97,002.00
SPT Batu 16, Tawau (Pedaging)	85	100	0	0	78	61	35	0	80,247.50
SPT Batu 16, Tawau (Tenusu)	144	323	0	295	151	156	0	0	187,342.90
PPT Wario II, Entilibon	33	135	25	31	48	12	7	0	16,365.00
PPT Timbang Menggaris	41	171	42	31	22	33	25	19	43,179.50
PPT Wario I	72	352	34	63	105	67	18	0	68,748.50
Projek Kerbau Telupid	52	207	0	52	26	7	0	0	6,150.00
SPT Sebrang	65	384	40	131	70	18	268	0	101,288.16

Jadual 11. Prestasi Ladang Ruminan Kecil Jabatan 2003

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jualan	Agihan	Terima Balik	Pungutan Hasil (RM)
PPK Purutan, Tambunan	48	402	137	193	142	71	209	0	7,924.00
PPK Telupid	5	45	74	65	62	7	0	0	938
SPK Bongawan	43	202	179	227	110	113	6	27	7,769.65
SPK Lahad datu	49	262	55	101	97	132	0	20	7,256.50

Jadual 12. Prestasi Ladang Rusa

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jualan	Agihan	Pungutan Hasil (RM)
SPT Batu 16, Tawau	0	0	0	12	11	0	0	0
PP Payau Telupid	30	197	397	118	42	2	120	305,000.00
SPT Sebrang	67	153	54	14	12	0	0	1,650.00

Dalam pada itu jabatan juga melibatkan diri dalam penghasilan makanan ternakan untuk menampung keperluan makanan ternakan di ladang-ladang Jabatan. Sepanjang tahun ini, kilang makanan jabatan telah menghasilkan 11,299 beg pelbagai jenis makanan ternakan yang berjumlah 564.95 tan metrik untuk diedarkan ke ladang-ladang Jabatan.

Jadual 13. Pengeluaran Pelbagai Makanan Ternakan Jabatan 2003

Jenis Makanan Ternakan	Bilangan (karong)	Berat (tan)
Lembu Tenusu (Dairy Supplement)	1,666.00	83.3
Lembu Pedaging (Cattle Supplement)	4,209.00	210.45
Anak Kambing (Starter)	137	6.85
Kambing Pembesar (Grower)	807	40.35
Kambing Bunting (Pregnancy)	339	16.95
Kambing Beranak (Lactating)	362	18.1
Anak Bebiri (Starter)	61	3.05
Bebiri Pembesar (Grower)	366	18.3
Bebiri Bunting (Pregnancy)	127	6.35
Bebiri Beranak (Lactating)	130	6.5
Itik Pemula (Duck Starter)	22	1.1
Itik Pembiak (Duck Breeder)	1,275.00	63.75
Itik Penelur (Duck Layer)	476	23.8
Duck Grower Experiment (T1)	11	0.55
Duck Grower Experiment (T2)	11	0.55
Duck Broiler Experiment (T1)	11	0.55
Duck Broiler Experiment (T2)	10	0.5
Angsa Pembesar (Geese Grower)	133	6.65
Angsa Pembiak (Geese Breeder)	119	5.95
Turki Pemula (Turkey Starter)	51	2.55
Turki Pembesar (Turkey Grower)	103	5.15
Turki Pembiak (Turkey Breeder)	106	5.3
Ayam Pemula (Poultry Starter)	73	3.65
Ayam Pembesar (Poultry Grower)	67	3.35
Ayam Pembiak (Poultry Breeder)	150	7.5
Ayam Penelur (Poultry Layer)	85	4.25
Poultry Starter Experiment	11	0.55
Arnab Pembesar (Rabbit Grower)	34	1.7
Arnab Pembiak (Rabbit Breeder)	64	3.2
Puyuh Pemula (Quail Starter)	206	10.3
Goat Kid Starter (Control)	11	0.55
Goat Kid Starter (T1)	13	0.65
Goat Kid Starter (T2)	14	0.7
Goat Kid Grower (Control)	11	0.55
Goat Kid Grower (T1)	13	0.65
Goat Kid Grower (T2)	15	0.75
Jumlah	11,299	564.95

PERKHIDMATAN VETERINAR

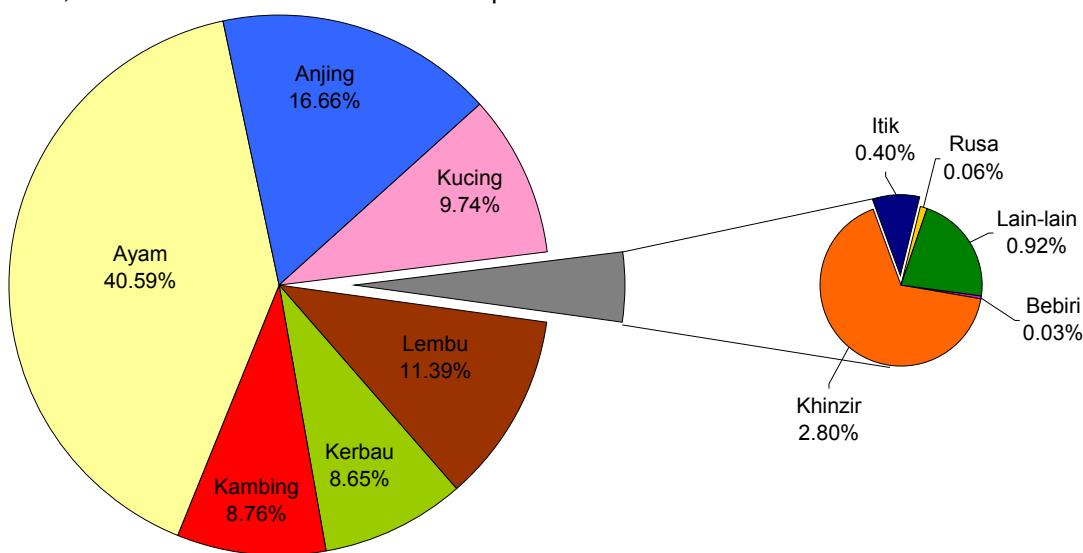
Rawatan Ternakan

Perkhidmatan rawatan ternakan secara klinikal dan ambulatori disediakan di seluruh negeri. Tumpuan perawatan adalah ke atas haiwan ternakan yang bernilai ekonomi kepada penternak seperti lembu, kerbau dan kambing manakala haiwan kesayangan yang diterima di klinik juga dirawat dengan sewajarnya. Untuk ternakan seperti ayam, itik dan babi, perkhidmatan kesihatan dikendalikan oleh pihak ladang sendiri di mana masing-masing mempunyai perkhidmatan doktor veterinar swasta.

Jadual 14, Jumlah Rawatan Berdasarkan Spesies

Spesies	Kes	Bil. Haiwan
Lembu	1,791	4,479
Kerbau	1,297	3,099
Kambing	1,362	6,288
Bebiri	5	28
Khinzir	467	6,199
Ayam	6,749	289,896
Itik	81	4,534
Anjing	2,760	3,720
Kucing	1,671	1,956
Rusa	11	15
Lain-lain	159	669

Carta 2, Jumlah kes rawatan berdasarkan spesies

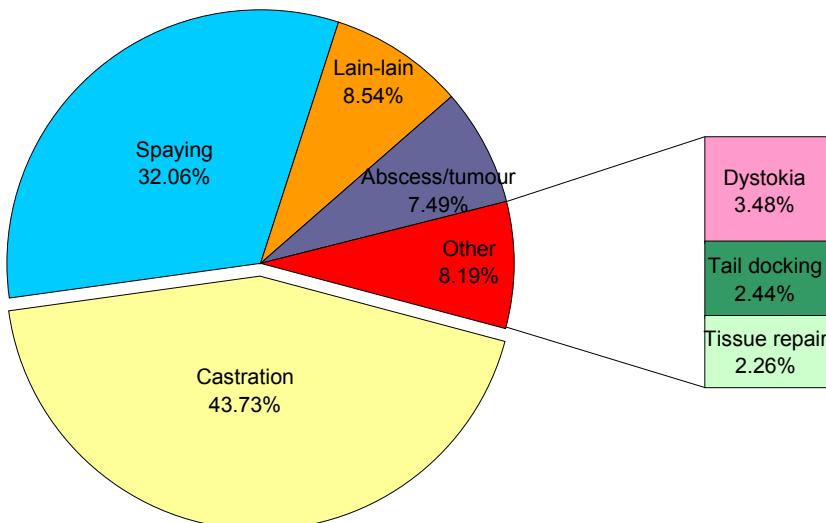

Secara keseluruhannya, 72.68% adalah kes rawatan ternakan. Jumlah ternakan ruminan yang dirawat adalah 28.90%, ternakan ayam/itik sebanyak 40.98%, ternakan babi 2.80%, manakala haiwan kesayangan dan lain-lain haiwan yang dirawat pula masing-masing sebanyak 26.39% dan 0.92%.

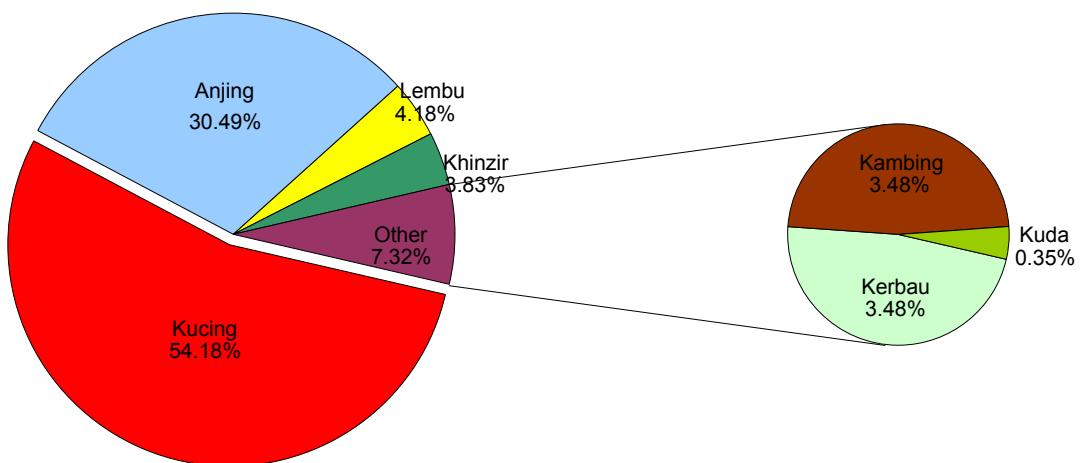
Perkhidmatan Pembedahan

Pada amnya perkhidmatan pembedahan kebanyakannya tertumpuh kepada haiwan kesayangan iaitu sebanyak 84.81%, manakala peratusan perkhidmatan pembedahan yang diberi kepada ternakan ruminan dan bukan ruminan pula adalah sekitar 15.19% (carta 3 dan 4).

Carta 3. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis pembedahan

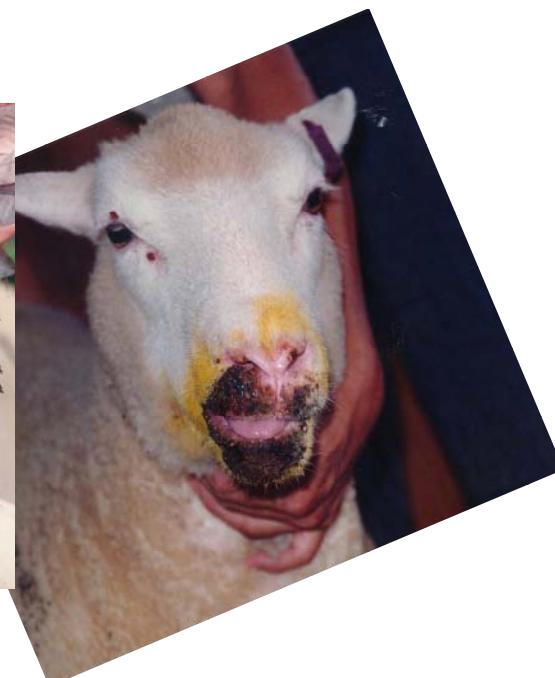
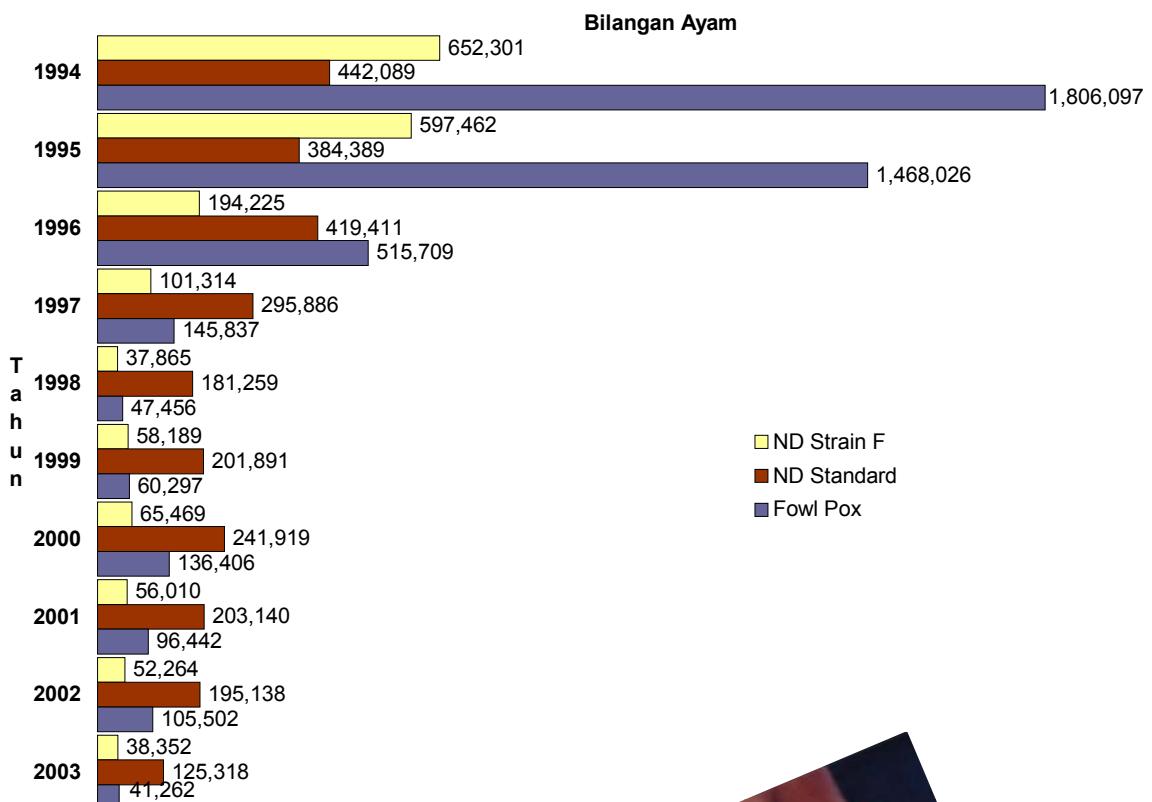
Carta 4. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis haiwan

Kawalan Penyakit

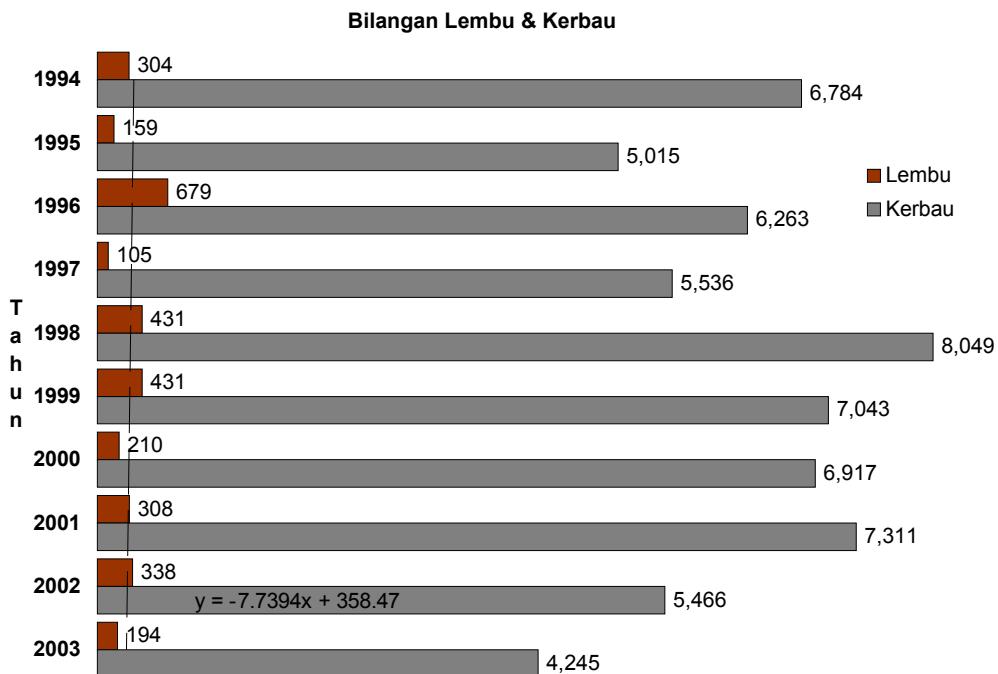
Perkhidmatan suntikan pencegah penyakit adalah aktiviti utama jabatan. Suntikan pencegahan Ranikhet F dan S (dalam carta di bawah) tidak menggambarkan situasi sebenar oleh sebab perkhidmatan ini telah disediakan oleh pengamal swasta dan juga penternak sendiri, khasnya penternak komersial.

Carta 5, Pemberian pemvaksinan ND dan Fowl Pox kepada ayam

Suntikan H.S telah dijalankan bagi mencegah berlakunya wabak penyakit secara sporadik terutamanya menjelang musim tengkujuh. Ternakan yang diternak secara lepas bebas telah menghalang kelincinan usaha kempen suntikan, sementara itu kerjasama para penternak pula tidak memberangsangkan. Bagaimanapun, wabak penyakit ini tidak mencapai tahap yang membimbangkan dan situasi adalah terkawal.

Carta 6, Pemberian pemvaksinan kepada ternakan lembu dan kerbau.

Kesihatan Awam Veterinar

Unit Kesihatan Awam Veterinar Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah telah diwujudkan pada tahun 1986 di bawah seliaan Pegawai Veterinar Kepayan, Kota Kinabalu. Pada tahun 1994, unit ini telah diletakkan langsung di bawah Bahagian Epidemiologi dan Perubatan Veterinar. Peranan unit ini meliputi aspek-aspek Kawalan Penyakit Zoonotik, Kawalan Import-Eksport Haiwan dan Bahan-Bahan Asal Haiwan, Perkhidmatan Kuarantin Haiwan dan Penguatkuasaan Undang-Undang serta sebarang Peraturan yang melibatkan bidang veterinar.

Ternakan dan haiwan yang diimport akan diperiksa dan dikuarantin demi untuk menentukan haiwan tersebut sihat dan tidak berpenyakit zoonosis. Rumah sembelih ternakan yang berpiawaian antarabangsa adalah perlu untuk menggantikan yang sedia ada.

Citarasa masyarakat pengguna berubah bersesuaian dengan peredaran masa. Peningkatan taraf hidup serta tahap pengetahuan para pengguna yang tinggi akan menambah kesedaran tentang kesihatan awam. Daging yang bermutu tinggi dan tidak tercemar kini menjadi pilihan. Sehubungan dengan itu, pemeriksaan daging menjadi aktiviti yang penting bagi daging segar tempatan, dan daging beku yang diimport. Ini memastikan daging tersebut sihat, tidak berpenyakit berjangkit dan bersih dari pencemaran.

Pemeriksaan "ante-mortem" dan "post-mortem" yang lengkap dan sempurna ke atas ternakan perlu dijalankan secara bebas dan profesional bagi memastikan semua jenis daging adalah sihat dan selamat untuk dimakan bagi mengelakkan jangkitan penyakit zoonosis daripada haiwan kepada manusia. Walaupun terdapat pelbagai kemudahan kuarantin di daerah-daerah lain di negeri ini, sebahagian besar perkhidmatan kuarantin haiwan diberikan di Stesen Kuarantin Haiwan Kinarut. Ini kerana Kota Kinabalu merupakan pintu masuk utama ke negeri ini.

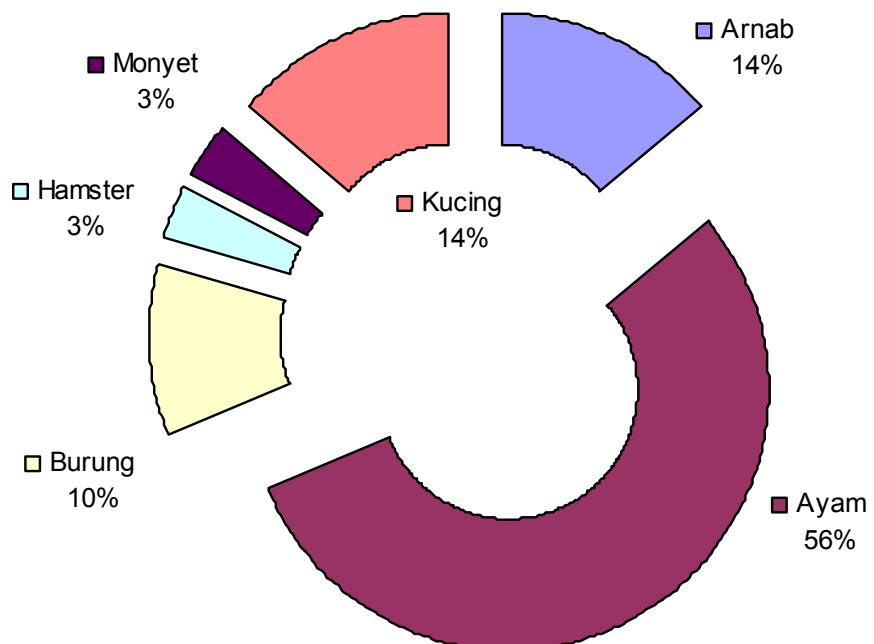
Berbagai jenis haiwan, khasnya haiwan kesayangan telah dibawa masuk melalui Lapangan Terbang Antarabangsa Kota Kinabalu dan bilangan yang dikuarantin adalah seperti di jadual 15.

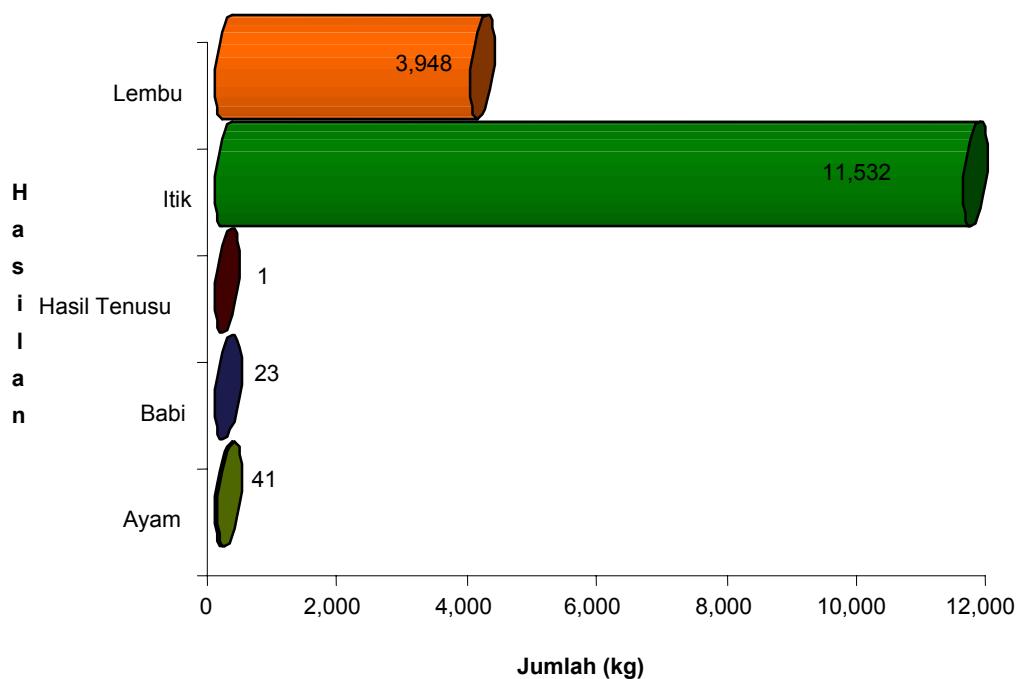
Jadual 15. Tahanan, Rampasan, Pelupusan Haiwan Dan Hasil Haiwan

Tempat Asal	Jenis Haiwan (ekor)							Hasil Ternakan (kg)			
	Arnab	Ayam	Burung	Hamster	Monyet	Kucing	Ayam	Babi	Hasil Tenuku	Itik	Lembu
Perlis	4										
Labuan		4									
Sarawak		12		1		1					
Kuala Lumpur			3					5		8	
Kelantan					1						
Selangor						3					
Indonesia							17				
Johor							10	10			
Kedah							14				
Australia								1			449
Taiwan								7			
Philippines									1		
China										11,524	
Brunei											2
New Zealand											1,800
USA											1,697
Jumlah	4	16	3	1	1	4	41	23	1	11,532	3,948

Carta 6. Tahanan, Rampasan Dan Pelupusan Haiwan Hidup.

Carta 7. Tahanan, Rampasan dan Pelupusan Hasil Ternakan.

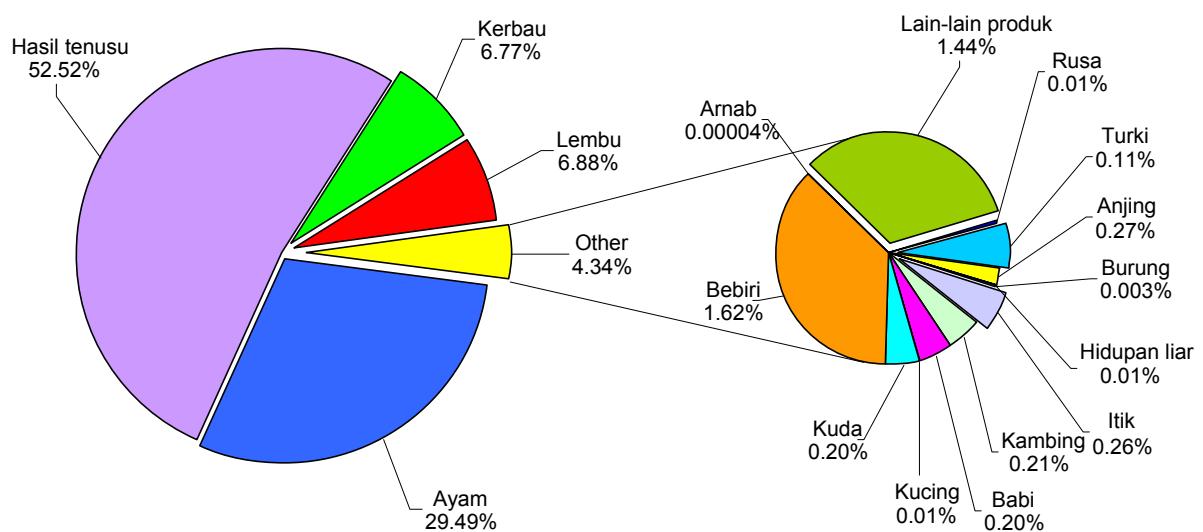
Kawalan Import dan Eksport

Perdagangan ternakan melalui pintu masuk Sabah adalah sentiasa aktif. Bilangan permit import dan eksport yang dikeluarkan sepanjang tahun berdasarkan laporan bahagian berkenaan masing-masing ialah sebanyak 7,575 dan 2,179 keping dengan nilai import berjumlah RM218.56 juta manakala nilai eksport pula adalah sebanyak RM33.85 juta.

Jadual 16. Import Berdasarkan Kategori

Kategori	Nilai CIF (RM)
Anjing	230,067.87
Arnab	80.00
Ayam	64,445,156.55
Babi	443,246.66
Bebiri	3,538,003.40
Burung	6,934.00
Hasil Tenuusu	114,786,321.38
Hidupan Liar	19,800.00
Itik	572,513.83
Kambing	459,715.93
Kerbau	14,798,670.10
Kucing	17,340.00
Kuda	428,950.00
Lain-Lain	3,150,595.16
Lembu	15,033,842.37
Rusa	32,178.04
Turki	596,240.08
Jumlah	218,559,655.37

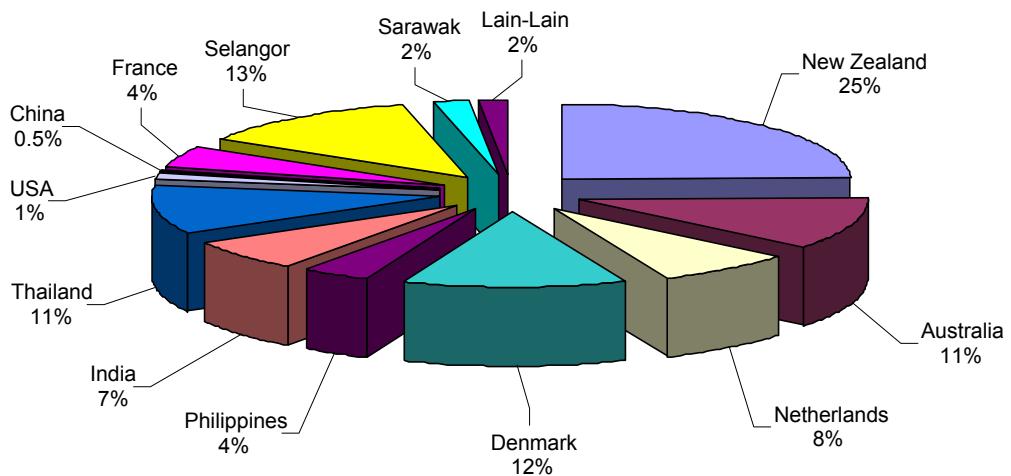
Carta 8. Nilai CIF import mengikut klasifikasi

Jadual 17. Import Berdasarkan Negara/Tempat Asal

Tempat Asal	Nilai CIF (RM)
Australia	23,857,124.64
Belgium	10,000.00
Brunei	116,020.30
Canada	7,916.54
China	1,002,526.48
Denmark	27,226,511.36
France	9,673,982.96
Germany	164,038.28
Hong Kong	9,840.64
India	15,171,504.18
Indonesia	327,658.40
Ireland	467,099.72
Italy	8,114.33
Japan	4,000.00
Johore	818,515.61
Kelantan	500.00
Korea	1,000.00
Kuala Lumpur	79,700.00
Labuan	11,900.00
Melaka	256,250.00
Negeri Sembilan	1,600.00
Nepal	100.00
Netherlands	17,101,976.35
New Zealand	54,317,228.31
Pahang	250.00
Penang	207,448.80
Perak	66,775.00
Philippines	8,406,019.09
Poland	13,400.00
Sarawak	4,005,307.63
Selangor	28,227,564.77
Singapore	352,375.90
Spain	173,720.42
Switzerland	464,509.94
Taiwan	4,356.00
Terengganu	7,560.00
Thailand	23,032,047.15
UK	150,000.00
USA	2,813,212.57
Jumlah	218,559,655.37

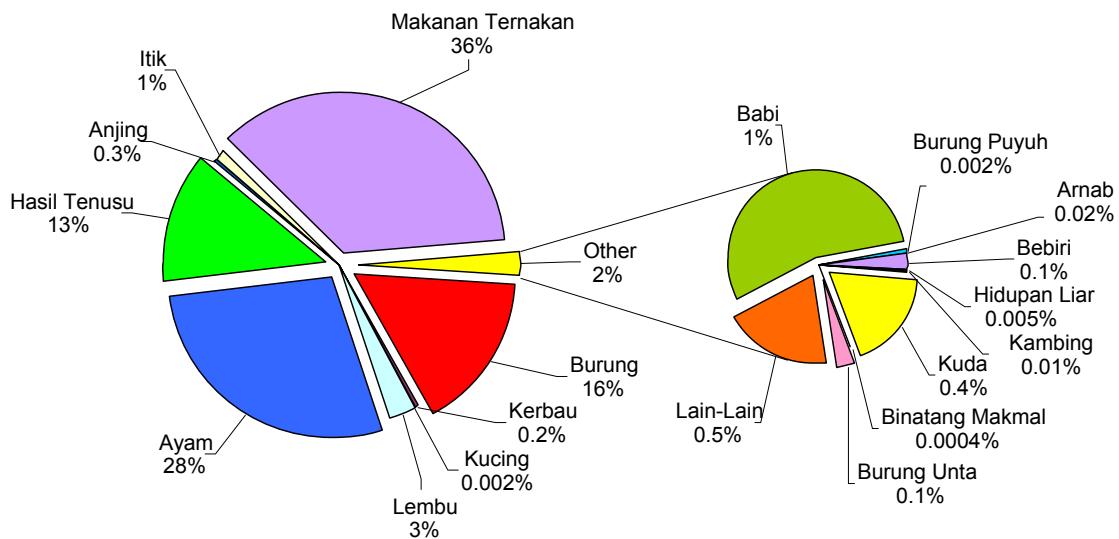
Carta 9. Nilai import berdasarkan negara/tempat asal.

Jadual 18. Eksport Berdasarkan Kategori

Kategori	Nilai FOB (RM)
Burung	5,334,382.00
Kerbau	75,370.00
Kucing	690.00
Lembu	995,581.00
Ayam	9,490,690.10
Hasil Tenuusu	4,456,837.83
Anjing	89,050.00
Itik	379,100.00
Makanan Ternakan	12,184,695.00
Kambing	1,780.00
Kuda	150,000.00
Binatang Makmal	140.00
Burung Unta	28,830.00
Lain-Lain	165,870.50
Babi	464,100.00
Burung Puyuh	565.00
Arnab	6,515.00
Bebiri	25,360.00
Hidupan Liar	1,530.00
Jumlah	33,851,086.43

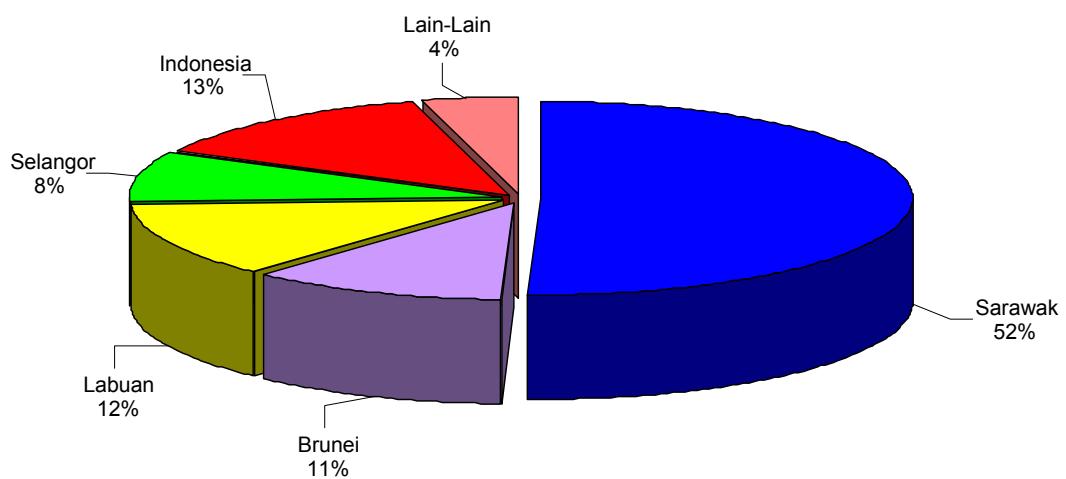
Carta 10. Nilai eksport FOB mengikut klasifikasi

Jadual 19. Eksport Berdasarkan Destinasi

Destinasi	Nilai FOB (RM)
Australia	1,000.00
Brunei	3,778,525.40
Cambodia	600.00
Canada	500.00
Denmark	250.00
Hong Kong	38,000.00
Japan	28,830.00
Kedah	600.00
Kelantan	1,500.00
Kuala Lumpur	199,080.00
Labuan	4,220,222.47
Sarawak	17,142,735.36
Selangor	2,765,323.20
Thailand	38,700.00
USA	1,500.00
Vietnam	620,000.00
Philippines	235,626.00
Indonesia	4,531,950.00
Johor	246,144.00
Jumlah	33,851,086.43

Carta 11. Nilai eksport FOB mengikut destinasi

Perkhidmatan Kesihatan Gerompok

Beberapa penyakit yang menjelaskan ekonomi penternakan seperti Tuberkulosis, penyakit Johne's dan Brusellosis sedang dalam program pembasmian menggunakan kaedah kesihatan gerompok. Kaedah ini melibatkan proses pengambilan sampel untuk ujian tapisan dan seterusnya melakukan singkiran sekiranya terdapat ternakan menunjukkan reaksi positif terhadap ujian.

Sebanyak 8,283 sampel telah dikendalikan dengan 393 sampel darah, 7,388 sampel serum, 164 sampel tinja dan 338 lain-lain spesimen telah diambil untuk penyakit-penyakit tersebut. (Jadual 24)

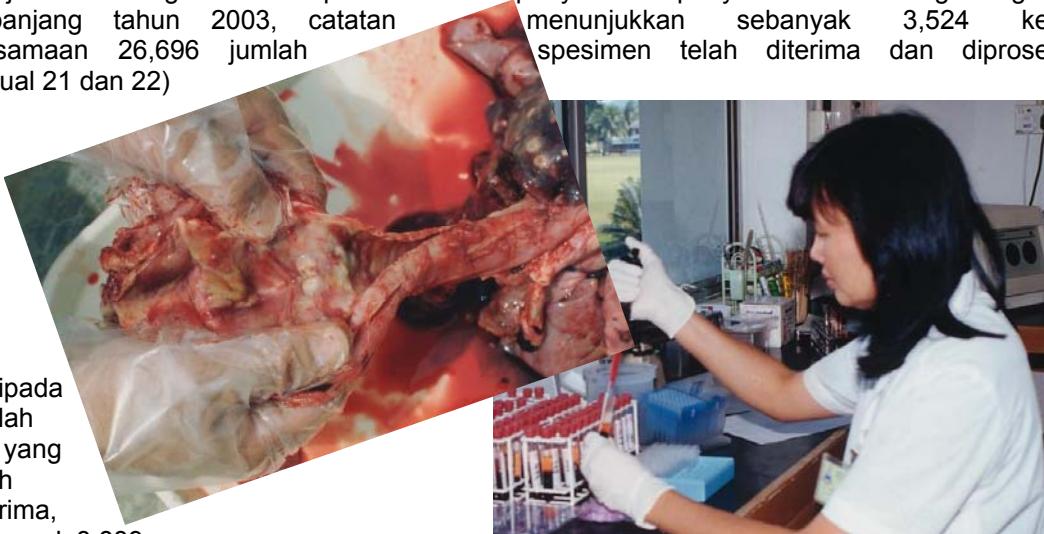
Jadual 20. Bilangan kes dan sampel untuk kesihatan gerompok

Spesis	Bil.Kes	Darah	Serum	Tinja	Lain-lain	Jumlah
Bovin	287	328	5,967	144	338	6,777
Kaprin	8	53	1,092	9		1,154
Kerbau	1		28			28
Ovin	8		289	11		300
Servin	1	12	12			24
Jumlah	305	393	7,388	164	338	8,283

Perkhidmatan Penyiasatan Penyakit

Sokongan perkhidmatan Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan, Kepayan di dalam menjalankan tugas dan perkhidmatan penyiasatan penyakit adalah sangat teguh. Sepanjang tahun 2003, catatan menunjukkan sebanyak 3,524 kes bersamaan 26,696 jumlah spesimen telah diterima dan diproses (jadual 21 dan 22)

Daripada jumlah kes yang telah diterima, sebanyak 3,889

sampel diterima untuk kes-kes diagnostik. (Jadual 23). Sebanyak 5,839 sampel untuk kawalseliaan penyakit Salmonella, Newcatle disease, Infectious bursa, Melioidosis dan Leptospirosis (jadual 24) manakala kes kawalan mutu hasil ternakan telah menerima sebanyak 2,275 pelbagai sampel dan 6,111 sampel pula adalah untuk projek-projek pemantauan penyakit-penyakit (jadual 25).

Jadual 21. Jumlah Kes Dan Spesimen Diterima

Spesis	BFT	BLR	KGU	KKB	KBD	KPU	KMU	KPY	KDT	KNK	LDU	PPR	PPG	KAV	PTS	PPPT	RNU	SDK	SPN	SPT	TBN	TWU	TNM	TRN	W.P. Labuan	Jumlah
Ayam	1					1		1				3	1	1		317					1	46			2	374
Bovin	46	21	84	3	17	53	39	4	93	8	19	19	7			170	19	14	19	7	13	78	67	15		815
Ekuin																6		1								7
Felin						1							1				6		1							9
Haiwan zoo																12										12
Itik			1													13						1				15
Kanin						8						1	1			66		4								80
Kaprin	48	26	47	19	22	10	25	26	60	19	20	37	23		15	113	20	27	25	15	3	29	11	15		655
Kerbau	32	4	42	21	18	18	16	46	23	5	8	45	10		1	1	3	12	3	16	12		1	47		384
Lain-lain	1													3		54		7					1			66
Ovin																80	8							1		89
Pelbagai(KAV)	15		21		18	1	7		27			32	1	356		96	22						23	24		643
Porsin	22		34		8	31	27	22	27			4	15	19		2	12	20	1	20	9	23	27	28		351
Puyuh																5										5
Servin			1													4						1				6
Unggas														1		12										13
Jumlah	165	52	229	43	83	123	114	99	230	32	52	153	61	361	16	957	84	86	48	58	38	179	130	129	2	3,524

Nota:

BFT = Beaufort

KMU = Kota Marudu

PPG = Penampang

SPN = Semporna

BLR = Beluran

KPY = Kepayan

KAV = Kesihatan Awam Veterinar

SPT = Sipitang

KGU = Keningau

KDT = Kudat

PTS = Pitas

TBN = Tambunan

KKB = Kota Kinabatangan

KNK = Kunak

PPPT = Pusat Penyelidikan Penyakit

TWU = Tawau

KBD = Kota Belud

LDU = Lahad Datu

RNU = Ranau

TNM = Tenom

KPU = Kuala Penyu

PPR = Papar

SDK = Sandakan

TRN = Tuaran

Jadual 22. Jumlah Bilangan Sampel Diterima

Spesis	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Tinja	Air kencing	Calitan darah	Kikisan kulit	Telur	Makanan ternakkan	Daging	Susu	Lain ²	Air	Lain ²	Jumlah	
Ayam	234	3,779	275	14	528	59		32		645	61				33	391	6,051	
Bovin			912	493	7,307	296		1					1		9	953	9,972	
Ekuin			8	7		1									2		18	
Felin	6			1	1											1	9	
Haiwan zoo	1		49			5										1	56	
Itik	12	13	8							25							58	
Kanin	23		17	43	6				4						8		101	
Kaprin	10	1	822	81	1,988	305	1								3		3,211	
Kerbau			132	22	462	27											643	
Lain-lain											208					33	241	
Ovin		1	362		297	397											1,057	
Pelbagai(KAV)										1		614	1,826	125		8	2,574	
Porsin			8	1	2,515						3					4	2,531	
Puyuh		19								10	1					1	31	
Servin			13	12	62											1	88	
Unggas	2		3			1				18	1				11	19	55	
Jumlah	288	3,813	2,609	674	13,166	1,091		1	33	4	699	274	614	1,827	125	53	1,425	26,696

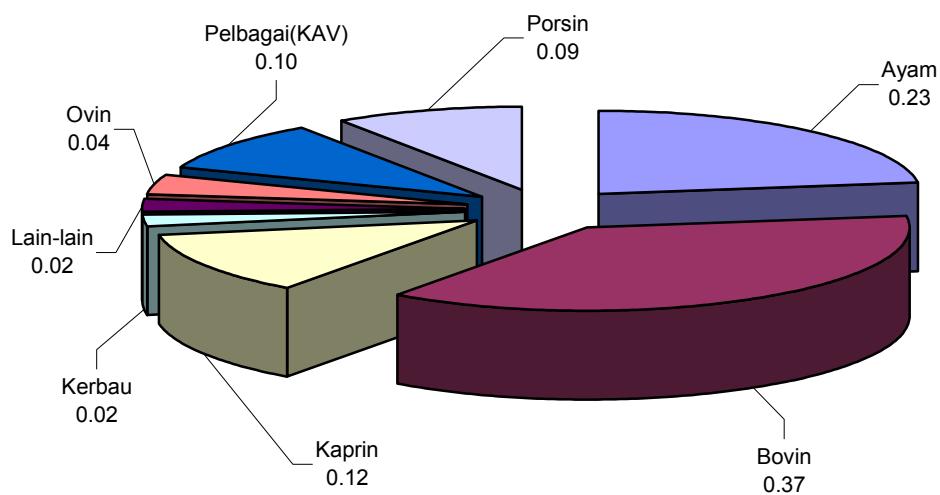
Jadual 23. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes diagnostik

Spesies	Bil. Kes	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Tinja	Calitan darah	Kikisan kulit	Telur	Air	Air kencing	Susu	Makanan ternakan	Lain ²	Jumlah
Ayam	160	194	516	275	1	158	29	12			11			12	27	1,235
Bovin	233			912	32	28	10	1					1		41	1,025
Ekuin	2			8											2	10
Felin	6	6														6
Haiwan zoo	10	1		49											1	51
Itik	8	12	8	8												28
Kanin	42	23		17	8	3			4						7	62
Kaprin	168	10	1	822	1	24	28					1			3	890
Kerbau	25			132	22		2									156
Ovin	66		1	362												363
Porsin	1			7	1	1								2	4	15
Puyuh	2		9													9
Servin	3			13											1	14
Unggas	6	2		3							8	6		1	5	25
Jumlah	732	248	535	2,608	65	214	69	13	4	8	17	1	1	15	91	3,889

Jadual 24. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes kawalselia

Spesies	Bil. Kes	Haiwan hidup	Darah	Serum	Tinja	Calitan darah	Telur	Air	Makanan ternakan	Lain ²	Jumlah
Ayam	175	3,154	13	370		20	555	15	27	8	4,162
Bovin	29		133	240	135					89	597
Ekuin	5		7		1						8
Felin	3		1	1						1	3
Haiwan zoo	2				5						5
Itik	7	5					25				30
Kanin	38		35	3						1	39
Kaprin	21		3	131	216						350
Kerbau	1				25						25
Lain-lain	66								208	33	241
Ovin	6				326						326
Porsin	1								1		1
Puyuh	3	10					10		1	1	22
Unggas	7				1		10	5		14	30
Jumlah	364	3,169	192	745	709	20	600	20	237	147	5,839

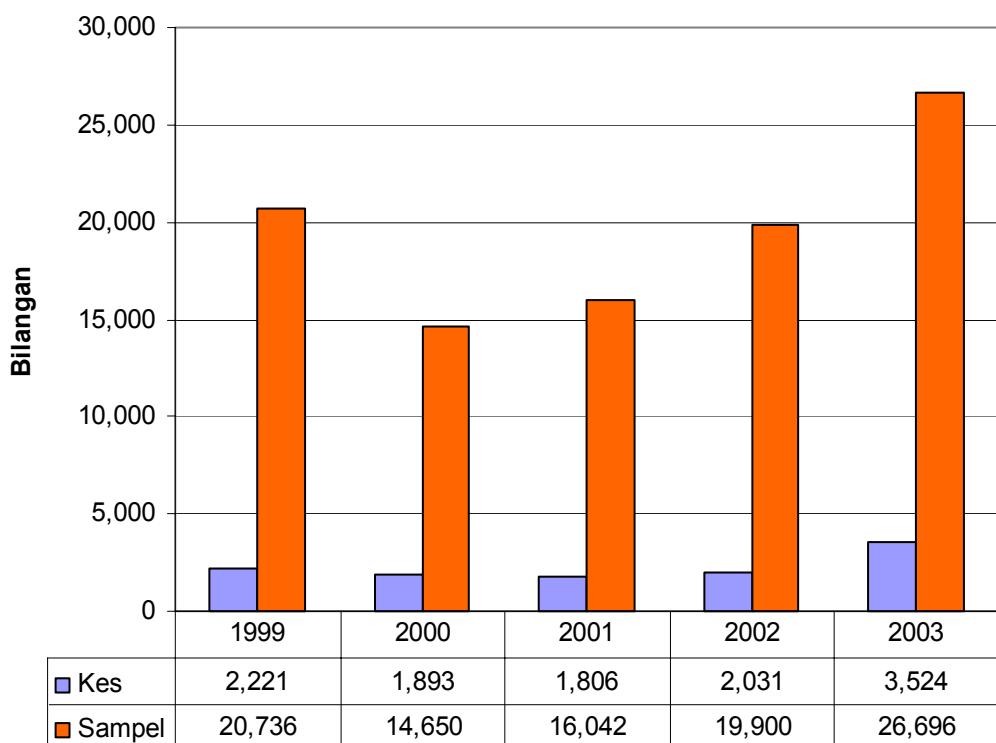
Carta 13. Jumlah sampel diterima mengikut spesies

Jadual 25. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes projek

Spesis	Bil. Kes	Karkas	Haiwan hidup	Makanan ternakan	Organ	Darah	Serum	Lain²	Telur	Tinja	Jumlah
Ayam	39	40	109	22				356	90	30	654
Bovin	267						1,072	485		7	1,573
Kaprin	458					24	741			52	817
Kerbau	356						434				434
Ovin	9						8			60	68
Porsin	349				1		2,514				2,515
Servin	2						50				50
Jumlah	1,480	40	109	22	1	24	4,796	841	90	149	6,111

Carta 12. Jumlah kes dan sampel diterima 1999 – 2003

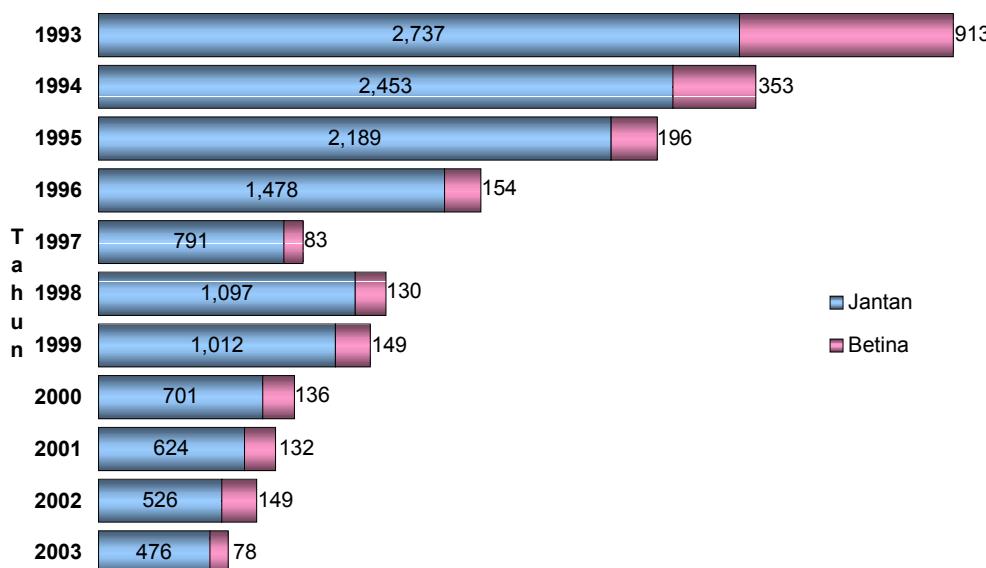
Kawalan Penyembelihan

Rumah sembelih di Sabah dikendalikan dan dilesenkan oleh majlis perbandaran. Penyembelihan ternakan yang didaftarkan pada tahun laporan adalah seperti di Jadual 26.

Jadual 26. Jumlah Penyembelihan Ternakan(ekor) 2003

Daerah	Kerbau	Lembu	Khinzir
Beaufort	140		929
Keningau	5	264	3,310
Kota Belud	43	362	
Kota Marudu		182	372
Kuala Penyu	2		557
Kudat		156	1,908
Lahad Datu			435
Menumbok	21		
Papar			2,336
Penampang	160	152	37,093
Ranau	17	71	724
Sandakan			19,624
Sipitang	39		294
Tambunan			1,002
Tawau		35	13,072
Tenom	77	43	1,057
Tuaran	35	7	1,766
Jumlah	539	1,272	84,479

Carta 14, Penyembelihan Kerbau 1993 - 2003

LAPORAN STATUS PENYAKIT NEGERI SABAH 2003

Hawar Berdarah (Haemorrhagic septicemia) -

Sepanjang tahun lepas, dua kes Hawar berdarah dikesan di daerah Beaufort yang melibatkan kerbau dan lembu. Penyakit Hawar Berdarah disebabkan oleh bakteria *Pasteurella multocida* (type B). Penyakit ini berlaku sepanjang tahun dengan kekerapan yang tinggi pada musim hujan. Jangkitan berlaku melalui titisan air, sentuhan, dan udara. Tanda penyakit ialah sukar bernafas, bengkak dibahagian muka dan leher serta banyak air liur. Penyakit ini boleh dikawal dengan menggunakan pelalian (oil adjuvant) yang diberi setahun sekali pada semua ternakan berumur tiga bulan ke atas. Pelalian cair (broth) diberi ketika berlaku wabak.

Melioidosis-

Sepanjang tahun 2003, 11 kes Melioidosis dikesan yang melibatkan 10 ekor kambing dari Beaufort, Papar, Sandakan dan Tawau, serta seekor orang hutan dari Sandakan. Melioidosis disebabkan oleh bakteria *Burkholderia pseudomallei*. Tanda penyakit tidak spesifik pada ternakan hidup. Lesi bedahsisat ialah abses pada paru, gingal, zakar dll. Rawatan kurang berkesan kerana abses yang pekat menghalang penyerapan antibiotik.

Pasteurellosis -

Sepanjang tahun 2003, tiga kes Pasteurellosis dikesan dari ternakan kambing dari daerah Kudat dan Kunak serta satu kes lagi melibatkan lembu dari Keningau. Pasteurellosis disebabkan oleh *Pasteurella haemolytica* dan *Pasteurella multocida*. Bakteria ini ialah normal microflora yang bersikap opportunist apabila ternakan berada dalam kedaan stress. Tanda penyakit ialah kesukaran bernafas seperti hingus, batuk dll.

Contagious Pustular Dermatitis –

Sebanyak 5 kes dikesan melalui tanda klinikal melibatkan 1 kes di Beluran dan 4 kes di Sandakan. Penyakit ini disebabkan oleh Poxvirus dan jangkitan berlaku melalui sentuhan. Tanda-tanda penyakit ialah puru pada bahagian mulut. Penyakit ini boleh dicegah melalui pelalian.

Jangkitan Salmonella Intestinal (Intestinal Salmonella Infections)-

Jangkitan Salmonella Intestinal adalah disebabkan oleh *Salmonella spp.* Dalam kes ini semuanya disebabkan oleh *Salmonella dublin*. Tanda-tanda penyakit ialah cirir birit, tiada selera makan dan menunjukkan tanda-tanda septicemia. Penyakit ini merebak melalui makanan dan air yang tercemar dengan najis dari ternakan pembawa penyakit. Haiwan pembawa penyakit selalunya tidak menunjukkan sebarang tanda-tanda klinikal. Pencegahan ialah melalui penakaian haiwan pembawa penyakit.

Dalam tahun ini 25 kes positif intestinal salmonella infections dikesan melibatkan lembu dari daerah Beaufort, Papar, Kota Marudu, Keningau dan Kota Belud.

Bronkitis Berjangkit (Infectious Bronchitis)-

Tiga kes bronchitis berjangkit dilaporkan sepanjang tahun ini dengan melibatkan 1 kes di Kota Kinabalu dan 2 kes di Papar. Penyakit ini menjangkiti ayam pada semua peringkat umur terutamanya anak ayam. Penyakit ini merebak melalui titisan air di udara, pencemaran bekas makanan, peralatan, pakaian dan kasut. Ayam yang sembuh boleh menjadi pembawa penyakit. Kadar merebak adalah tinggi dan berjangkit dengan pantas. Tanda-tanda penyakit ialah batuk, bersin, berhingus, sesak nafas, muka bengkak, mata berair, mortiliti tinggi, selera makan kurang, kulit tekur lembut, nipis dan kesat. Pencegahan ialah melalui pelalian.

Penyakit Bursa Berjangkit (Infectiuos Bursal Disease) -

Dua kes Penyakit Bursa Berjangkit dilaporkan tahun ini dengan melibatkan 1 kes dari Kuala Penyu dan 1 kes dari Papar. Penyakit Bursa Berjangkit menyerang ayam pada umur dua minggu hingga empat belas minggu. Virus ini disebarluaskan melalui najis, makanan, minuman, peralatan dan reban yang tercemar. Tanda-tanda penyakit ialah tiada selera makan, lemah, pembesaran terbantut, muram, dehidrasi, cirit-birit dan inkoordinasi. Pencegahan ialah melalui pelalian.

Bovine Anaplasmosis -

Empat kes dikesan sepanjang tahun lepas yang melibatkan lembu dari daerah Keningau, Kota Marudu, Kudat dan Tawau. Bovine Anaplasmosis disebabkan oleh *Anaplasma spp.* Penyakit ini berjangkit melalui kutu yang bertindak sebagai vector. Tanda-tanda penyakit ialah pucat, jaundice, kurus dan kurang selera makan. Penyakit ini boleh dikawal secara tidak langsung melalui kawalan kutu yang dibuat secara berkala.

Penyakit Johne's (Paratuberculosis) -

Sepanjang tahun 2003 hanya satu kes Johne's dikesan pada 1 ekor lembu tenusu di Tenom. Penyakit Johne's disebabkan oleh *Mycobacterium paratuberculosis*. Ia merupakan penyakit kronik yang menjangkiti lembu, kambing dan bebir. Penyakit ini sangat sukar dirawat dan mudah merebak. Penyakit ini telah dapat dikesan secara klinikal sehingga berlakunya cirit-birit kronik yang teruk dan penyusutan berat badan yang berlanjut. Penyakit ini disebarluaskan melalui makanan atau minuman yang telah dicemari oleh najis ternakan yang telah dijangkiti. Oleh kerana jangkamasa inkubasi yang panjang, ternakan yang dijangkiti mungkin boleh mengeluarkan organisme tersebut di dalam najis selama 15 – 18 bulan sebelum tanda klinikal dapat diperhatikan. Pengawalan ialah melalui penakaian haiwan yang dijangkiti bagi mengelakkan perebakan penyakit kepada haiwan lain.

Penyakit Marek (Marek's Disease) -

Penyakit ini disebabkan oleh virus herpes. Ia menjangkiti ayam berumur 2 – 4 bulan dan menunjukkan tanda-tanda kelumpuhan pada kaki dan sayap, saraf skiatik membengkak serta kekaburan mata. Penyakit ini boleh dicegah melalui pelalian. Sebanyak 2 kes dikesan tahun ini yang melibatkan satu kes di Papar dan satu lagi di Tawau.

Avian Salmonellosis -

Avian Salmonellosis ialah penyakit yang disebabkan oleh bakteria *Salmonella spp* Tanda-tanda penyakit ialah cirit birit (Putih), septicemia, mortiliti yang tinggi pada anak ayam, sukar bernafas dll. Kawalan penyakit ini ialah melalui Amalan Pengurusan Ternakan Yang Baik (GHAP). Sepanjang tahun lepas 5 kes Avian Salmonellosis dikesan melibatkan ayam dan itik dari daerah Tawau, Papar dan Kota Kinabalu.

Jadual 27. Bilangan sampel diuji daripada produk asal ternakan import

Jenis sampel	Spesis	<106 per g	>106 per g	<5 X 10 per g	>5 X 10 per g	E coli N	E coli P	Sal N	Sal P
Daging	Ayam	94		52	42	14	80	94	
	Bebiri	10		6	4	5	5	10	
	Kambing	3		2	1	2	1	3	
	Kerbau	64		43	21	16	48	64	
	Lembu	36		32	4	14	22	36	
	Rusa	2		2		0	2	2	
Daging proses	Ayam	205	2	149	58	84	123	207	
	Itik	6		6		0	6	6	
	Khinzir	6		5	1	2	4	6	
	Lembu	63		38	25	22	41	63	
	Turki	5		3	2	2	3	5	
	Offal	Lembu	18	15	3	10	8	18	
Jumlah		512	2	353	161	171	343	514	

Garis panduan untuk ujian "Aerobic Plate Count" & "Coliform Count" adalah mengikut "Food Act 1983 and Food Regulations 1985", Fifteenth Schedule (Regulation 39), meat and meat product ready for consumption, excluding meat and meat product in hermetically sealed containers.

Jadual 28. Bilangan sampel diuji daripada produk asal ternakan dari loji

Jenis sampel	Spesis	<106 per g	>106 per g	<5 X 10 per g	>5 X 10 per g	E coli N	E coli P	Sal N	Sal P
Daging	Ayam	73		51	22	15	58	73	
	Lembu	3		3		3		3	
Daging proses	Ayam	5		3	2	4	1	5	
	Offal	Ayam	19	12	7	4	15	19	
Jumlah		100		69	31	26	74	100	

Garis panduan untuk ujian "Aerobic Plate Count" & "Coliform Count" adalah mengikut "Food Act 1983 and Food Regulations 1985", Fifteenth Schedule (Regulation 30), meat and meat product ready for consumption, excluding meat and meat product in hermetically sealed containers.

Pada keseluruhannya, status penyakit ternakan negeri Sabah masih dalam tahap terkawal dengan wujudnya penguatkuasaan undang-undang, program-program Pencegahan dan pemvaksinan, teknik diagnosa yang lebih cepat dan tepat, peralatan makmal yang terkini dan kakitangan jabatan yang bekerja dengan penuh dedikasi.

PROJEK SOSIOEKONOMI

Bermula pada pertengahan tahun 2003 Bahagian Projek Sosioekonomi dan Pembangunan Teknologi telah ditukar namanya kepada Bahagian Pembangunan Pernakan dan Industri ternakan Ruminan. Bahagian ini masih mengekalkan perlaksanaan empat Projek Sosioekonomi yang asal dan penambahan Projek PINTAR iaitu suatu Projek Lembu Pedaging biayaan Kerajaan Persekutuan.

Secara keseluruhan perolehan dana untuk biayaan projek adalah sebanyak RM 1,444,892. Manakala seramai 58 orang penternak telah dipilih untuk mengikuti projek sosioekonomi. Hanya 55 orang daripada jumlah tersebut menghadiri kursus asas ternakan anjuran Jabatan selama seminggu sebagai persediaan sebelum pengagihan ternakan dilaksanakan.

Jadual 29. Prestasi Projek Sosialekonomi Bagi Tahun 2003

Perkara	Projek-Projek Sosialekonomi			
	Skim Pawah Kambing	Pekebun Kecil Lembu Pedaging	Skim Pawah Menternak Kerbau	PINTAR
Bil Penternak Baru	20	12	12	14
Bil Penternak Hadil Kursus	19	12	12	14
Bil Ternakan Diagihkan	209	100	58	-
Bil Ternakan Dipulangkan	84	50	8	-
Jumlah Kelahiran	401	99	88	-
Jumlah Kematian	108	14	21	-
Jumlah Penjualan	-	47	32	-
Pendapatan (RM)	-	54,440	36,850	-

Secara keseluruhan, perlaksanaan projek-projek Sosialekonomi pada tahun ini berjalan dengan lancar dengan masalah yang minima. Seramai 43 orang peserta telah diagihkan ternakan pawah yang terdiri daripada 19 orang peserta Skim Pawah Kambing, 12 orang peserta Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging dan 12 orang peserta Skim Menternak Kerbau manakala sejumlah 209 ekor kambing, 100 ekor lembu pedaging dan 58 ekor kerbau telah diagihkan kepada peserta-peserta yang telah diluluskan pada tahun ini.

Sepanjang tahun ini, penerimaan balik ternakan pawah daripada peserta-peserta projek adalah masing-masing sebanyak 84 ekor kambing, 50 ekor lembu pedaging dan 8 ekor kerbau.

Penternak-penternak Projek Sosioekonomi telah berjaya menghasilkan sebanyak 401 ekor anak kambing, 99 ekor anak lembu pedaging dan 88 ekor anak kerbau. Walau bagaimanapun, jumlah kematian ternakan adalah lebih rendah berbanding tahun 2002 iaitu sebanyak 108 ekor kambing, 14 ekor lembu pedaging dan 21 ekor kerbau. Kadar kelahiran adalah lebih tinggi berbanding dengan tahun 2002 terutama dalam kelahiran kambing dan kerbau, manakala kadar kematian pula telah susut pada tahun ini.

Projek Pembangunan Padang Ragut

Projek Pembangunan Padang Ragut adalah di antara projek yang sangat mencabar. Walaupun projek ini merupakan salah satu projek tertua dan telah mengalami pelbagai proses pengubahsuaian. Pendekatan terbaru yang diperkenalkan pada tahun 1999 adalah SISTEM SEWA-PAJAK (SSP) disamping cara pelaksanaan sedia ada. Namun kesannya belum begitu ketara. Di antara masalah yang sering dihadapi adalah sukar untuk membangun kawasan padang ragut kerana kesuburan tanahnya, penerimaan dan kerjasama pemegang amanah terhadap sesuatu projek padang ragut. Sehingga pada masa ini pihak jabatan masih mencari pendekatan yang paling sesuai agar ianya boleh menyumbang terhadap pertumbuhan industri ternakan di negeri Sabah.

Selain dari pembangunan sesebuah padang ragut, pembiayaan kerja-kerja penyelenggaraan kandang yang terdapat di stesen-stesen jabatan juga dilaksanakan bagi melicinkan lagi penempatan ternakan sebelum diagihkan.

Pembangunan Padang Ragut dalam tahun 2003 tertumpu kepada pemulihan dan penyelenggaraan ladang-ladang yang dibangun pada tahun sebelumnya. Padang ragut berkenaan masih lagi perlu bantuan dan bimbingan sebelum boleh berdikari. Bagaimanapun, sebuah padang ragut di kampung Kebu Ranau telah berjaya dibangunkan dan diserahkan kembali kepada pemegang amanah pada 22hb Oktober 2002. Seterusnya semua kerja-kerja penyelenggaraan akan dikendalikan oleh pemegang amanah itu sendiri dan jabatan hanya berperanan sebagai penasihat.

Jadual 30. Prestasi Pembangunan Padang Ragut 2003

Perkara	Kawasan Padang Ragut							
	Mangaris K.Marudu	Bundu K.Penyu	Padas Damit	JPHPT Keningau	Ampungai Pitas	Tondulu T'bunan	Lagud Tenom	Kebu Ranau
Pembangunan tanah:								
1. Pembersihan tanah (ekar)	-	-	-	-	-	60	-	-
2. Penanaman eumput (ekar)	10	-	-	-	-	60	-	-
3. Benih rumput (kg)	50	-	-	-	-	150	-	25
4. Baja (tan)	3	-	-	-	-	-	-	-
Pemasangan pagar:								
1. Tiang billian 3"x4"x7' (batang)	300	-	-	-	294	1200	600	-
2. Tiang billian 6"x6"x8' (batang)	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Dawai duri 13g (gulung)	-	-	-	-	-	-	63	-
4. Dawai duri H.T. (gulung)	10	20	30	-	11	60	-	-
5. Agric Netting H.T. (gulung)	5	-	-	-	-	-	-	-
Pembinaan:								
1. Cattle yard (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Pintu pagar besi 5'x10' (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Pintu pagar kayu 6'x6' (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Stor (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Tangki & takungan air (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Feeding troughs (buah)	-	-	-	-	-	-	-	-
Ternakan:								
Lembu dara (ekor)	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerbau pembiak (ekor)	-	20	-	-	-	-	-	-
Penyelenggaraan								
Hari ladang (buah)	-	-	-	-	-	-	-	1
Pelbagai (RM)	11,500	2,000	3,000	11,000	250	16,000	13000	5,000

Projek Ternakan Pekebun Kecil

Satu daripada objektif utama jabatan adalah untuk mengembangkan industri penternakan dengan melibatkan penternak luar bandar. Pengwujudan Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging adalah satu daripada strategi jabatan dalam mencapai objektif yang dinyatakan.

Di negeri Sabah, kebanyakkan tanah dippunyai oleh pekebun kecil tetapi saiz tanah yang dimiliki adalah kurang daripada 15 ekar. Dengan wujudnya projek ini pekebun kecil berpeluang mengoptimalkan penggunaan tanah dan meningkatkan pendapatan mereka selain memberi peluang pekerjaan yang baru kepada mereka.

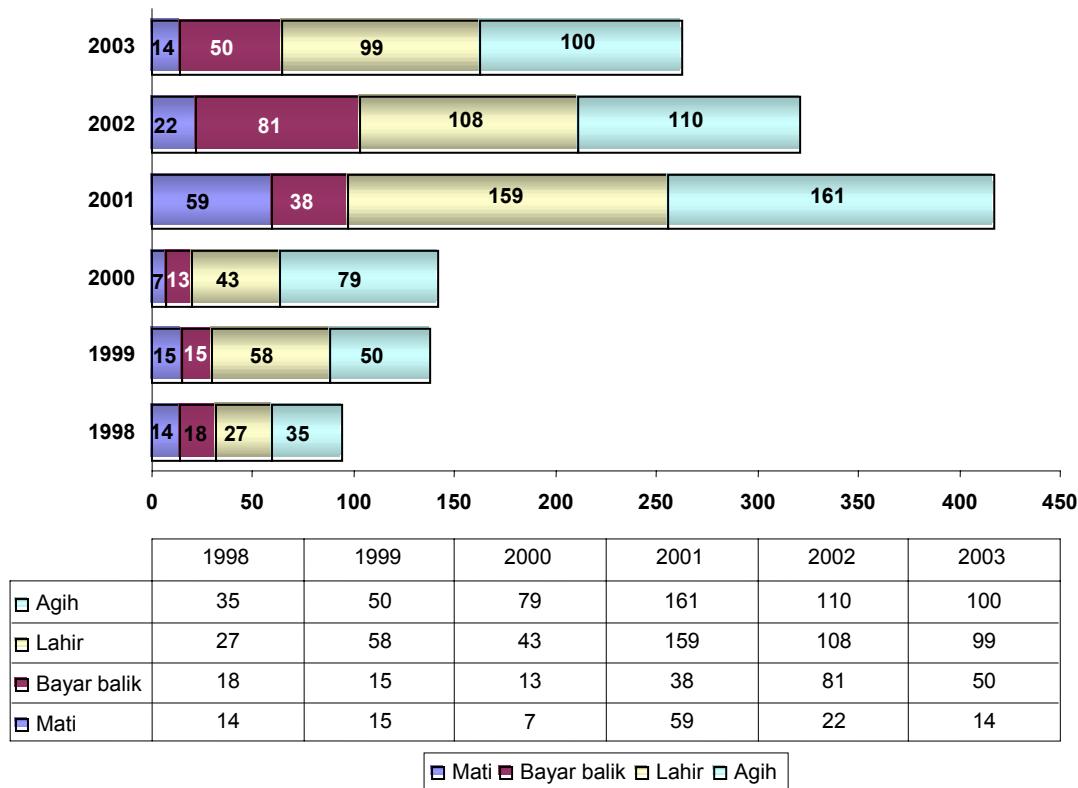
Dari segi pengagihan ternakan, jabatan telah berjaya sepenuhnya dalam mengagihkan ternakan kepada peserta yang diluluskan dan jabatan juga akan menaikkan taraf peserta-peserta projek yang berjaya mencapai syarat-syarat yang telah ditetapkan oleh jabatan. Kelahiran anak ternakan yang berjumlah 99 ekor telah dilaporkan manakala dalam tempoh yang sama angka kematian ternakan yang direkodkan adalah berjumlah 14 ekor. Jumlah angka kematian telah susut berbanding dengan tahun sebelum ini. Analisa terhadap kematian ternakan mendapat jumlah kematian adalah tinggi di kalangan lembu dewasa betina yang berjumlah 13 ekor bersamaan dengan 59.1%, manakala anak lembu pula sebanyak 9 ekor yang terdiri daripada 3 ekor anak jantan dan 6 ekor anak betina. Jumlah pembayaran balik ternakan juga menunjukkan peningkatan jika dibandingkan dengan tahun-tahun sebelum ini. (jadual 31).

Jadual 31. Prestasi Projek Ternakan Pekebun Kecil

Tahun	Agih	Lahir		Mati		Bayar Balik
		Jantan	Betina	Jantan	Betina	
1999	116	31	27	5	10	15
2000	72	43		7		13
2001	161	159		59		13
2002	110	108		22		81
2003	100	99		2	12	50

Carta 16, Prestasi Pencapaian Projek Ternakan Pekebun Kecil

Skim Pawah Menternak Kerbau

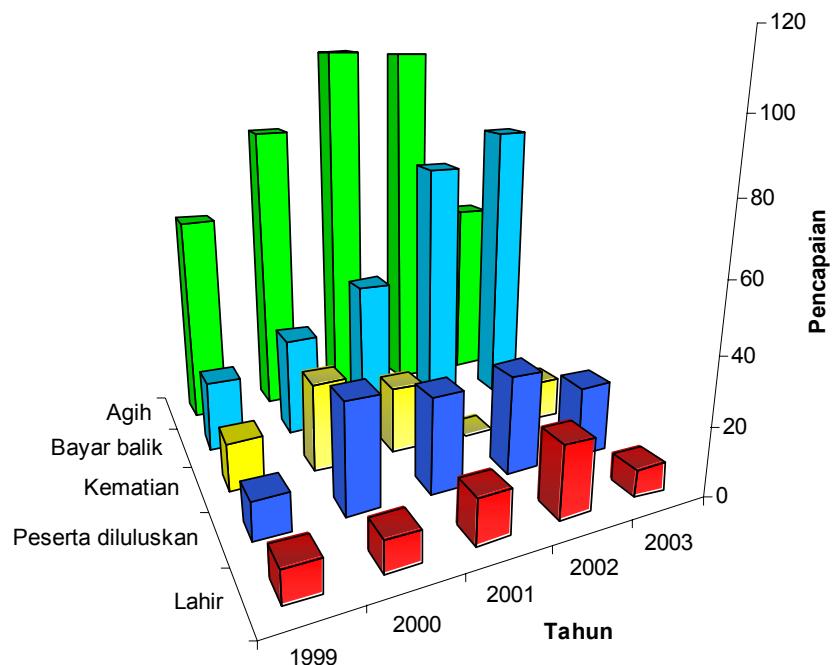
Ternakan kerbau merupakan ternakan tradisional bagi rakyat negeri Sabah. Analisa banci ternakan 2000 menunjukkan bilangan ternakan kerbau adalah sebanyak 42,318 ekor dan hampir semuanya dimiliki pekebun kecil atau penternak tradisional luar bandar. Sejak kebelakangan ini, bilangan kerbau dikawasan perladangan kelapa sawit semakin meningkat jika dibandingkan dengan kawasan penanaman padi. Oleh yang demikian, kerbau akan terus memainkan peranan penting sebagai sumber tenaga kerja dikawasan perladangan kelapa sawit di samping terus menjadi sumber daging tempatan.

Adalah menjadi matlamat jabatan untuk terus menjayakan industri ternakan kerbau khususnya dikalangan pekebun kecil dan penduduk luar bandar agar populasi kerbau akan terus berkembang. Pengujudan Skim Pawah Menternak Kerbau ini adalah untuk mencapai tujuan tersebut.

Pada tahun ini jabatan lebih berjaya mendapatkan bekalan ternakan kerbau untuk diagihkan, dengan pembelian 112 ekor kerbau tempatan dan seramai 23 orang peserta telah diagihkan dengan ternakan tersebut (jadual 32). Pengagihan ternakan kerbau tahun ini ditumpukan kepada peserta yang belum menerima ternakan kerbau.

Kadar kelahiran pada tahun ini meningkat sebanyak 81.4% tetapi tiada perbezaan dalam kes kematian ternakan kerbau jika dibandingkan dengan tahun-tahun sebelumnya. Manakala kadar pemulangan balik telah meningkat sebanyak 61.5%. Walau bagaimanapun jumlah ini masih rendah daripada sasaran sebanyak 40 ekor (jadual 34). Pada tahun ini sebanyak 73 ekor kerbau telah dijual oleh para peserta projek dengan nilai sebanyak RM138.470.

Carta 17, Prestasi Pawah Menternak kerbau

Jadual 32. Prestasi Skim Pawah Menternak Kerbau

Perkara	1999	2000	2001	2002	2003
Bayar balik	9	9	13	21	8
Peserta diluluskan	14	26	20	0	12
Kematian	11	32	28	29	21
Lahir	21	30	43	78	88
Agih	63	89	113	112	58

Skim Pawah Kambing

Terdapat sedikit perubahan dalam perlaksanaan Skim Pawah Kambing (SPK) dalam Rancangan Malaysia Ketujuh. Pada rancangan sebelumnya bilangan ternakan yang diagihkan kepada peserta baru ialah 5 ekor dan 20 ekor untuk peserta SPK Lanjutan. Tetapi kini setiap peserta baru diagihkan 10 ekor ternakan manakala SPK lanjutan diagihkan maksimum 30 ekor ternakan pembiak.

Pada tahun 2003, prestasi projek kurang memberangsangkan (jadual 33). Walaupun jumlah peserta yang diluluskan adalah kecil tetapi jumlah pengagihan ternakan adalah lebih. Perkara ini disebabkan pada tahun ini jabatan masih mengagihkan kambing kepada peserta yang telah diluluskan pada tahun-tahun sebelumnya selain daripada peserta tahun ini.

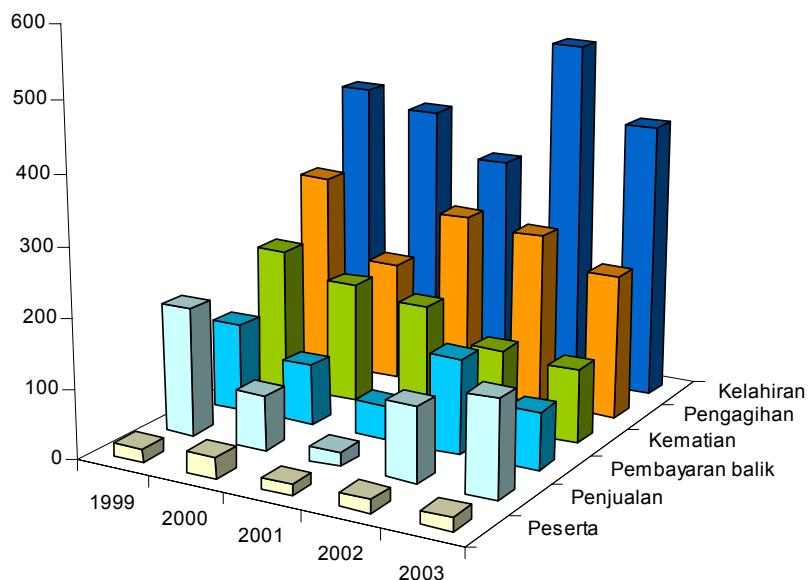
Jadual 33. Prestasi Skim Pawah Kambing Untuk Tempoh Lima Tahun

Perkara	1999	2000	2001	2002	2003
Peserta	20	31	17	20	20
Penjualan	185	80	21	108	140
Pembayaran balik	129	88	49	138	84
Kematian	208	174	160	115	108
Pengagihan	292	175	264	253	209
Kelahiran	407	384	321	507	401

Perbandingan prestasi pada tahun-tahun sebelum ini menunjukkan jumlah kelahiran telah meningkat sebanyak 58% dan jumlah pembayaran balik telah meningkat 182%, manakala jumlah kematian dapat diturunkan sebanyak 28% berbanding tahun-tahun sebelumnya. Analisa kematian menunjukkan golongan kambing dewasa sebanyak 69.57% di mana kebanyakannya merupakan kambing betina (87.50%). Sementara itu, penjualan kambing telah meningkat kepada 108 ekor dengan nilai berjumlah RM 23,626.

Carta 18, Prestasi Pencapaian Skim Pawah Kambing

	1999	2000	2001	2002	2003
Peserta	20	31	17	20	20
Penjualan	185	80	21	108	140
Pembayaran balik	129	88	49	138	84
Kematian	208	174	160	115	108
Pengagihan	292	175	264	253	209
Kelahiran	407	384	321	507	401

Pengagihan Anak Itik Percuma

Program Pengagihan Anak Itik percuma merupakan suatu program yang berterusan di mana setiap tahun Jabatan mengagihkan anak itik terutama itik jantan kepada penduduk luar bandar yang layak menerima pengagihan. Objektif pengagihan ini ialah untuk memberi peluang kepada penduduk luar bandar menternak itik bagi menambahkan sumber pendapatan mereka. Secara keseluruhan, pada tahun ini sebanyak 6,467 ekor anak itik telah diagihkan percuma.

Jadual 37. Pengagihan Anak Itik Percuma

TAHUN	JANTAN	BETINA	JUMLAH	PENERIMA	KAMPUNG
1993	39,699		39,699	3,134	162
1994	45,520	8,144	53,664	3,838	285
1995	82,246	1,781	84,027	7,048	309
1996	55,670	2,361	58,031	4,020	113
1997	34,129	300	34,429	2,031	108
1998	12,358	1,849	14,207	977	85
1999	7,067	1,859	8,926	758	92
2000	9,939	2,580	12,519	636	71
2001	6,212	1,140	7,352	395	45
2002	18,498		18,498	507	102
2003	6,467		6,467	269	20

Sumber: Laporan Suku Tahunan Daerah JPHPT

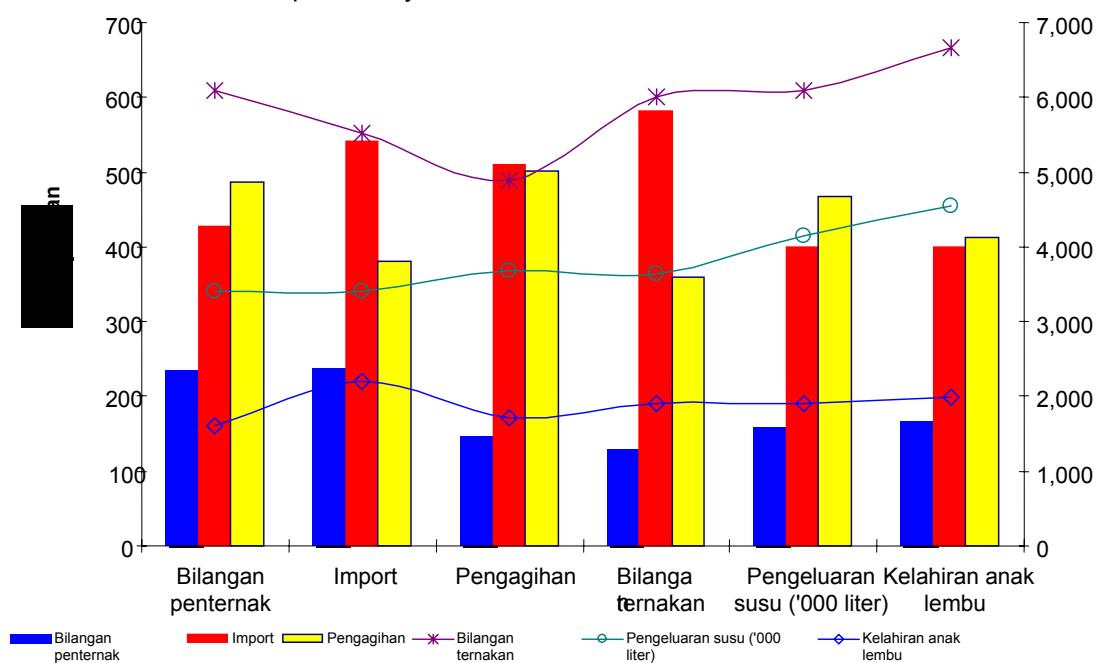
Projek Lembu Tenusu

Sejak diperkenalkan pada 20 tahun yang lalu oleh jabatan, banyak kejayaan telah dicapai oleh Projek lembu tenusu. Sehingga tahun ini, projek ini mempunyai seramai 167 orang penternak dan analisa menunjukkan bilangan penternak meningkat sedikit jika dibandingkan dengan tahun sebelum ini. Dengan bilangan lembu tenusu sebanyak 6,652 ekor dan keluasan pastura yang diusahakan adalah 1,424.3 ekar, prestasi pengeluaran susu mentah yang tercatat ialah sebanyak 4,537,042.71 liter dengan anggaran nilai berjumlah RM6,805,564. Di samping itu, projek ini juga berjaya menghasilkan sebanyak 1,996 ekor anak lembu tenusu pada tahun ini sebagai produk sampingan dan stok gantian.

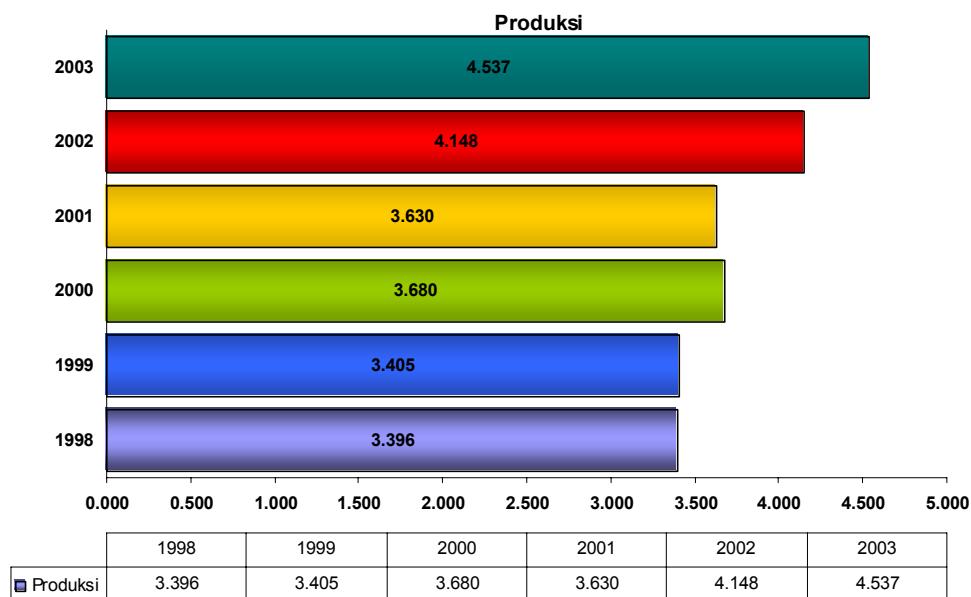
Jadual 38. Status pencapaian Projek Lembu Tenusu

Perkara	Tahun					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Bilangan penternak	235	236	145	129	158	167
Import	427	542	510	581	400	400
Pengagihan	487	380	501	359	468	412
Bilangan ternakan	6,096	5,514	4,891	6,012	6,092	6,652
Pengeluaran susu ('000 liter)	3,395.63	3,404.55	3,675.50	3,633.83	4,147.84	4,537.04
Kelahiran anak lembu	1,598	2,196	1,709	1,898	1,905	1,996

Carta 20, Prestasi Pencapaian Projek Lembu Tenusu

Carta 21. Produksi Susu Segar Projek Lembu Tenuku 1995 – 2002

Jadual 39. Prestasi Projek Lembu Tenuku.

PPS	Hasil	Terima PPS	Jual SID
Beaufort	62,473.00	62,473.00	61,013.00
Bongawan	107,381.00	107,381.00	107,290.00
Keningau	1,621,809.30	1,616,491.90	1,596,231.70
Kota Belud	10,276.00	9,993.00	9,338.00
Kota Marudu	336,584.00	336,584.00	336,584.00
Kudat	635,858.00	635,458.00	625,199.00
Menumbok	55,323.00	55,323.00	54,028.00
Papar	26,858.00	26,648.00	26,336.00
Ranau	65,320.41	64,553.00	64,553.00
Tawau	496,284.00	496,196.00	482,482.00
Tenom	917,906.00	910,915.00	904,531.00
Tuaran	200,970.00	199,597.00	197,818.00
Jumlah	4,537,042.71	4,521,612.90	4,465,403.70

Carta 22. Kelahiran Anak Lembu Projek Lembu tenusu 1998 - 2003

